

TRAKTAT
 K R O T K I
o HERALDYCE,
 To jest o Herbach Rodowitych,
 DO
JAŚNIE OŚWIECONEGO
XIĄŻĘCIA JMci
K A S P R A
LUBOMIRSKIEGO

Woiewodzica Krakowskiego, Fundatora Pro-
 wincyi Polskiej *Scholarum Piarum*.

Przez Xiędza DYMITRA FRANCISZKA KOLA,
 Teyże Prowincyi na ten czas *Assystenta*.

z Przydatkiem Introdukcyi do Historiyi Universalney
N A P I S A N Y,

y Temuż

Jaśnie Oświeconemu Xiążęciu JMci
DEDYKOWANY.

w W A R S Z A W I E

w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey XX.

Scholarum Piarum. 1747.

THE
OFFICE
OF THE
LIBRARIAN
OF THE
CONGRESS
WASHINGTON
D. C.

JASNIE OSWIECONY
Mście Xiążę.

Młędzy insemi ciekawościami
ktore doskonałemu Kawale-
rowi są przyzwoite nie pośle-
dnie miejsce ma Heraldyka to
jest informacya gruntowna o Herbach
Szlacheckich ktoremi Starożytne y Ro-
dowite domy, iakoby własnemi swemi
szczygą się znamiony. Ta nauka że jest
iedną nayprzednieyszą częścią Historyi
zamykająca w sobie wiele inssych części
generalnych Nauk, idzie za tym że iá-

ko-

ko Geografia, Geometrya y inſe nauki dla
zupełnieyſzey wiadomości Historyi ſą ár-
cypotrzebne, Chronologia takze dla ob-
iaśnienia teyże tak Uniwerſalney iako y
pártykularney Historyi wielce pomocna,
tak do teyże ſamey Historyi doſkonaley
biegłości wiele ieſzcze bez Heraldyki nie-
doſtaie, zkąd łatwo wnoſić iako ten trá-
ktat moze kázdego ukontentować cieka-
wość.

Wielu godnych Autorow zá cel zába-
wy ſwoiey to ſobie wzięli áby o Herbach
Domow Panuiących, y Rodowitych Fa-
milij piſali, o czym też doſkonale wydali
Tomy, ále te wſyſtkie zwiáſzcza w Języ-
ku naſzym Oyczyſtym tę Materyą traktu-
jące piora ktorych edycye w ſławney Bi-
bliotece ſwoiey Warſawſkiey wielkim
nákladem y pracą zebrane liczy J. W.

JMśc Xiądz JOZEF ZAŁUSKI

Re-

Referendarz Koronny, Prálat godno-
ści Náuki y Talentow wielkich, po Wło-
szech, Niemczech, Hiszpanij, Anglij,
Francyi, y Nordowych krájach znáiony
świátu, Ci mowię Autorowie Polscy Cu-
dzoziemcow wyigwssy máło co, o Her-
bach, y to nie z umysłu o Heraldyce ále
bárdziej o samych Herbownych ktorzy
takowych Herbow zázywaię tráktowác
zwykli, hárdziej Genealogie nizeli He-
raldyki fundamenta Opisuię.

Tá ich praca iest z wielką publiczną
przystługą lubo to iest rzecz ná záwod
nigdy nieskończony, kresu y granic nie-
znáigcy puszczona, y co rok nowych á no-
wych suplementow potrzebuigca ile że
coraz z laty iedni schodzą á drudzy ná-
stępię Imion y Herbow Rodowitych
Plemiennicy. Já zaś o sámej Heraldy-
ce Tráktowác sobie obrałem, to iest z kąd

Her-

*Herbow Rodowitych początek, iaki kształt
y wyrażenie, iakie ich części, iaki porządek
w tych ma być według reguł Heraldyki
u wszystkich polityczniejszych Narodow
Opisany y zachowany, dla uniknienia
wszelkiego podeyrzenia y noty u Tych
ktorzy się ná tym znáią, a lubo nie ktore
Herby dla exemplifikacyi reguł y funda-
mentow Heraldyki tu przytoczę iednak-
że to czynię: Exempla ad Artem non
Artem ad exempla referuię. W tym
bowiem co przedsięwziąłem na tym
szczegulnie myśl moię zawieśsam iaki
kroy má być w tey mierze, a nie na tym
kto w takim kroju chodzi. Sądziłem
żás u siebie zá rzecz u mnie po-
winną a **WASZEY XIĄŻĘCEY**
Mości przyięmną w kontynuacyi
nieśmiertelnych obowiazkow tych ktore
cała Prowincya Nasza ku Imieniowi*

ś. p. XIĄŻĘCIA JMści OYCA
Wafzey Xiążęcey Mści, y Samey JA-
SNIE OSWIECONEY XIEŻNEY
JeyMci MATKI Wafzey Xiążęcey
Mści *nośi Tę szczupłą y nieudolną uśil-
ność pracy moiey pod zaſzczytem Imienia
Jego ſwiatu Polſkiemu, y ſwiatłu publi-
cznemu podać, y do taſkawego przyięcia
Jego prezentować iako*

Jaśnie Oświeconego Wa-
fzey Xiążęcey Mści
Dobrodzieia.

Obowiązany Bogomodlca.
Xiądz KOLA *Scholarum Piarum*
Prowincyi Polſkiey Aſyſtent.

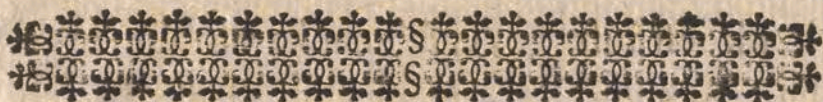
Imprimatur.

ANTONIUS GRZEGORZE-
WSKI V. J. D. in Ecclesia Cathe-
drali Posnaniensi Archi-Diaconus,
Vicarius in Spiritualibus & Officia-
lis Varfaviensis, ac per Ducatum Ma-
soviae Generalis, Abbas Plocensis Co-
adjutor.

mpp.

TRAKTATU o HERALDYCE ROZDZIAŁ. I.

Co to są Herby, y co za ich początek?

Erby nic inszego nie są tylko: *znaki godności y zącności, prawdziwe Rycerskie známiona, świadectwá Cnoty y záslug rodowitych: oraz Dzieł przeważnych nádgrody.* Jáko tedy Indygenaty nádawáne bywaią právem Osobom w Kráju iákim záslużonym lubo zkąd inąd Rodowitość swoię wiodącym, ták teź Herby są to Kleynoty nádane tym ktorých Osobliwsze ku Oyczyźnie y Panu w Rzeczypospolitey cnota, Męstwo, y záslugi zalecaią: ná dowod, y znak zącności Jeh z całym Domem, á ná záchęcenie potomnych do podobnych czynow y spraw wiekopomnych. Záčzym Heraldyka

B

nic

nic nie jest inszego, tylko nauka osobliwsza opisująca z osobna kształt, delineacyą, części, własności y przyzwoitości Herbow Rodowitych. Ci tedy co traktują o Heraldyce, dwoiakię uważają szlacheństwo, iedno ktore pochodzi z Urodzenia, drugie z cnoty, támtó ze krwi przodkow zácnych, to zász z cnoty, własney Osoby pochop swoy y początek máiące.

Rozne jest Autorow zdanie, z kąd y kiedy swoy początek wzięło Herbow záżywanie. Opinia w tey mierze pospolita niesie, że początek Herbow od Gonitw, álbo Turniei Rycerskich pochodzi, ktore były zábawy, álbo ćwiczenia ludzi Rycerskich dla rozrywki y pokazania swoiey w Rycerskim dziele spráwności: z Kopiámi, dżidámi, oszczepami, y tym podobnemi instrumentami miewane; á według tey opinij Herbow záżywanie, nie záczyłoby się dopiero od lat siedmiuset kilkadziesiat, to jest około Roku Tyśiącznego, poniewáz Munsterus w swoiey Kosmografij pisze że pierwszy ktory wprowadził y wynalazł gonitwy przerzeczone był Henryk rzeczony Ptásznik Xiążę Sálskie, potym

potym Cefarzem obrány, lubo inși wynalezienie Turnieiw przyznają Godefrydowi Andegawenskiemu Xiążęciu około Roku 1066, atoli zdaie się że te Turnieie iuż dawniey bywały ponieważ Eugeniusz II. Pápież klątew wydał, y kazał aby niechować ná miejscu Świętym tych ktorzyby ná takowych gonitwách bywali, álbo ná nich zginęli, ten zaś Pápież żył około Roku Pańskiego 827. Cożkolwiek bądź o dawności Gonitw, rzecz się do wierzenia zdaie niepodobna, aby Herbow záżywanie między ludźmi tak nierychło nástało: ile że cnota iáko u wszystkich wiekow y Národow záwsze słyneła, tak teź u wszystkich y wszędzie swe nádgrody záwsze miewała, między ktorem i są herby, iáko znáki dystynkcyi y zácności; záczym inși są tego zdania że Herby były w używaniu záraz od náydawniejszych y náypierwszych świáta wiekow, iák się tylko ludzie rozradzać y ná Fámilie dzielić poczęli, że te znáki niebyły nieznáioime Jzráelitom, Egipcyanom, Grekom, Rzymianom, iáko niektore tego po Kamienicach y słupach Starożytne pámiątki są

powodem, Jákoż wiele iest Národow ktõre tych Gonitw y Turniei nigdy nieznały, á zaś wierząc niepodobna áby niemiały nigdy żadnych záżywać herbow áni ich znác u siebie.

Jest tedy trzecia opinia o początku Herbow, że ten swoy máią początek od chorągwi, Proporcow, y tarczy lub puklerzy, oraz znakow wyobrażenia y figur ktore ná Chorągwiach, Proporcach, tarczach&c: wyrázano, iáko odebrane w nádgrode Męstwa y záług Rycerskich. Tá opinia zdaie się náypodobnieysza, ile że niema w sobie żadney kontradykcyi, y według niey pogodzić możemy obiedwie támté opinie pierwsze, to iest że ponieważ zawsze y wszędzie Cnota swoy wzgląd miála, sfluzna przyznać że y te między Inszemi dystynkcye Herbowne u wszystkich Narodow mieysce znaydowały, lubo iáko wszystkie insze rzeczy nie rázem wynálezione, y doskonałe stánęły, ále do swoiey perfekcyi coraz z laty powoli przychodziły, y przychodzą, ták y Herby co do Heraldyckich fundamentow, y opisania porządnego dopiero ná doskonalszym porządku

ku stąnęły od póluru w Turnięiach y Rycerskich Gonitw; álbo teź od onych sławnych Popisow ná Krucyatach to iest wyprawach do ziemi Świętey dla Jey odzyskania przez Woyny Święte.

Rzymianie zaiste ktorych Rzeczpospolita daleko dáwnieysza od przerzeczonych Gonitw, á y ci u siebie w nadgrodeę zásslug y dla záchęcenia do nich rózne znaki dostoięństwa, zwłaszcza Korony ktore rózne według róžności zásslug dáwali. Ósmioraką osobliwie Koronę Rzymskie opisuią Historycy, ktore tu porządkiem opisuię.

Pierwsza Korona názwana z Łacińska *Ovalis* to iest *Okrzykowa* z Mirtowey pleciona gałąski, Wodzom ktorzy bez rozlańia krwi zwycięstwo odnieśli nádawana bywała: názwana od Okrzyku zwycięstwa gdyź tákowym Zwycięscóm náznaczano Tryumf: Ktory wšzystek odprawował się w okrzykach wieżdżającemu do Miasta Rzymu Zwycięscy ná pochwałę Okrzyk po łacinie *Ovatio*.

Druga Korona rzeczona *Navalis* álbo *Rostr-*

stralis to jest *Okrętowa* lub *Sztábowá* był łubek szczerozłoty wryte mający do koła *Burty*, *sztaby*, *Málszty*, *Tryle*, y tym podobne *Okrętowe sztuki*; części, y porządki: Nadawano tę *Wodzowi* lub *żołnierzowi* który *naypierwszy* pod czas potrzeby *Okrętowej* wskoczył ná *Okręty* *nieprzyacielskie*.

Trzecią nazywano *Vallaris Száńcowa* álbo *Wałowa* złoty był lub srebrny łubek nasadzany *Rogatkami* *Czołtkami*. Temu który *pierwszy* wpadł w *okopy* *nieprzyacielskie* álbo *szańcu*, lub *zańceki* *dobył*.

Czwarta była *Korona Muralis Murowa*, łubek złoty álbo srebrny z *blankami*. Temu który *pierwszy* wskoczył przy *dobywaniu* ná *mury* *nieprzyacielskie* y *chorągiew* lub *porzecz* ná *nich* dla *znáku* *wyftáwił*.

Piątą *Korona* nazwana *Civica, Obywatelna* była to *gałąska* *Dębowa* lub *klonowa* z *owocem*. Temu który *obywatelowi* *życie* *záchowáł*.

Szosta *Tryumfalna* álbo *zwycięzka* z *gałązek* *wawrzynowych*; to jest *Laurowych* *uwita*

za czasem ze złota te gałązki wyrabiano, dawa-
wano ją Wodzowi po wygranej Walney iakiey
potrzebie, albo podbiciu Kráju lub Prowincyi
iakiey pod Panowanie Rzeczypospolitey.

Siodma Korona *Obsidionalis, Placowa* rze-
czona, z murawy wyrobiona, ná tymże samym
mieyscu wziętey, gdzie kto z placu spędził nie-
przyaciela.

Osmá Korona *Castrensis Obozowa* nazwa-
ná, ze złota lub srebra Rogatkami lub Czost-
kami osadzona w koło jakoby w promienie
Temu ktory Obozu Nieprzyacielskiego do-
był.

A że y insze Národy zdawna podobnych
znamion dla dystynkcyi y oznaczenia zacno-
ści zażywały poważne piszą Historye Jż u I-
zraelitow Jozue po owey walney z Gábaonita-
mi potrzebie gdzie słońce trzy dni całe nieza-
chodząc ná rozkaz Jego się zařtanowiřo nád
przyrodzenie swoje, wziął zá Herb chorą-
giew ná ktorey Słońce od záchodu zwroczone
wyrażone było, z tym napisem. *Stoy Słońce.*

R O Z D Z I A Ł. II.

*Wielorakie są Herby y iáka Ich jest
różność?*

HErby iáko się rzekło nic inszego nie są tylko Znaki Dziedziczne, y Rodowite zacności nádane, lub zaszczycone powagą Monarchow dla dystrykcyi zácných Domow; reprezentuiące rózne figury w Kruzcach lub Farbach pewnych. W Państwach porządných niepozwalaią tego, aby rózne od siebie Domy iednegoż záżywały Herbu, y owszem iáko w Obcych Państwach pospolicie dla Konserwacyi splendoru Fámilii Stársi tylko synowie lub stársze Corki dziedziczą substancyą, tak teź y Herby rodowite tych Fámilii ná stárszych samych zupełnie spadaią, Młodsí zaś brácia y od nich pochodzący muszą ich niezupełnie z uszczerbkiem iákim záżywać, dla dystryngowania młodszey coraz liniy y procedencyi, Stársi zaś sami są głową Jmienia y herbu sami Oyczystego zupełnie záżywaią.

Te

Te tedy Herby naprzód heraldyka dzieli czworako; Herby Niebieskie, albo z Nieba nadane, iako mięnią że Lilie Francuskie z Nieba są nadane Krolowi Klodoweuszowi, który pierwszy Chrzesł Święty przyjął, aby tych zażywał miasto za b ktore przedtym w Herbie Krolowie Francuscy mieli. Tak y o Xiążętach Tolosańskich iest podanie, że Torfynowi Xiążęciu Tolozy idącemu na woynę przeciwko Maurom Anioł Krzyż za Herb podał na tę wyprawę; y odtąd tegoż począł zażywać miasto Baranka który przedtym w Herbie Xiążętá Tolosańskie mieli.

Powtore są Herby *Rycerskie* w nadgrode Heroicznych dzieł nadane, lub w rekompensę zasług przeważnych. Tak Godefrydowi Walecznemu gdy powrocil z iedney bitwy wszystek zraniony, Cesarz na wiekopomną dzielności Jego Rycerskiej Pamiątkę umoczywszy rękę we krwi zran Jego płynącej, na złotey Jego Tarczy czterema caley ręki palcami cztery pola Czerwone wyraził prowadząc po wszystkiey Tarczy z gory na doł, ktore od tych czas wzię-

te były za Herb Królestwa Aragońskiego.

Potrzebie są Herby *szczęściem y przypadkiem wzięte* lub z przypadku nadane, Tak Polska Korona ma w Herbie Orła gdyż Lech chcąc Miasto pierwsze założyć napadł na tym miejscu Gniazdo Orle, z kąd też założonemu Miastu nazwisko dane jest Gniezno; pełno jest w Herbarzach Polskich podobnych Herbow z przypadku iakiego pochodzących: O niektórych namieni się niżej na swoim miejscu gdzie o początku pochodzenia Herbow w Osobnym traktować będziemy rozdziale.

Poczwarte są Herby *Imienne* ktore od nazwisk y Imion Domow swoich mają delineacyą y denominacyą, tak starożytnie w Polsce Domy Toporow, mają w Herbie od Imienia swego Topor; Srzeniawowie, Srzeniawę, Nałęczowie Nałęcz, Korabitowie Korab, Łodźiowie Łódź, Szternbergowie w Śląsku gwiazdę, Korwinowie Kruka w Herbie prezentuią.

To ogólnie o różności Herbow powiedziawszy teraz do partykularniejszey Ich przyślepujemy różnicy. Insze tedy są Herby *Krewno-*

ści

ści, y *Spowinowacenia*, *Insze Pospolitości i á-
kiey*, *Insze są Herby z Nadania y pozwolenia
álbo przypuszczenia*, *Insze Herby godności, U-
rzędow*, *Insze Państw, Krolestw*, *Insze Domow
rodowitych*, *Insze herby Zwierzchności, Pro-
tekcyi, Jurysdykcyi*, *Insze herby Pretensyi*, *In-
sze herby Sukcessyonalne*; *Insze z Pobożności.*

Herby Krewności y Spowinowacenia są te kto-
re do swoich własnych przydaiemy y łączemy ná
pokazanie z ktoremi domami przez ślubne o-
bowiązki skolligowanie. Te zwyczajnie wy-
rażaią się ná Tarczy podzieloney w różne pola
o którym dzieleniu tarczy w osobnym mowić
będziemy rozdziale, w Polsce weszło zwy-
czaiem, że ná dwa pola pospolicie dzielą tar-
czę obok siebie w iednym polu swoje własne,
w drugim Zenine wyrażaiąc Herby, co też y
po śmierci Mężow zachowuią Wdowy pozo-
stałe poki w Wdowim zostaią stánie záżywaią
oboyga herbow tak swego iáko y mężowego
zwłaszcza w transakcyach ktore do praw Jch
dożywotnich należą; záwsze iednák ná prawey
stronie w rzniećiu, á ná lewey w wycisnieniu

pieczęci ma być Herb Wdowy własny: Herb zaś Meża obok po drugiey stronie to iest po lewey w rznięciu a po prawey w wyćśnieniu ale za życia Meżow z nowu *è contra* tá Herbow oboygą miárkować się ma kollokacya.

Herby *Pospolitosci* są Herby całej iákiey Rzeczypospolitey, Prowincyi, Woiewodztwa, Ziem, Powiatow, Miast, Kápituł mieysc iákich. Cechow Zákonow. &c:

Herby z *Nadania y pozwolenia* są Herby Państw Krolestw ktorych Krolowie, y Monarchowie pozwalaią zażywać Osobom partykularnym lub Miastom, lub Familiom przypuszczaiąc Je do swego Kleynotu, co się też y między Familiami tráfia; tak Fámilia Myszkowskich Margrabiow Pińczowskich obligowała przez Ordynacyą Ewentuálnych Sukcessorow swoich, aby Herby y Jmię Domu Myszkowskich y Gonzágow bráli, y te Herby y Imię z takowey Ordynacyi nádania teraznieyszy JMśc P. Koniuszzy Koronny Margrabia Wielopolski Myszkowski nośi y sukcesorowie Jego ná Margrabstwie záżywać będą,

Her-

Herby *Godności y Urzędow* są te ktore słu-
żą właśnie Urzędom y godnościom nieroz-
dzielnie zawsze do tych Urzędow będąc przy-
wiązane czyli to są Urzędy Duchowne czyli
świeckie, Urzędy zaś y godności Duchowne są
Papieska, Kárdynalska, Arcy-Biskupia Patry-
archalna, Biskupia, Opacia &c: Świeckie go-
dności są Cesarzka, Krolewska, y wszystkich U-
rzędnikow, y Ministrow Korony iákicy tak
Woyskowych iáko y rádnych, Xiążąt, Márgra-
biow, Hrábiow &c: Ale że te herby Dygni-
társtw bárdziey są znaki godności y urzędow,
y ordynaryinie tylko iáko ozdoby iákic y
Ornámenta około tarczy z bokow z wierzchu
lub y od spodu bywaią przydawane, záczy y
o tych mowić się ná swoim mieyscu będzie o
róznych Ornámentach około Tarczy herbo-
wney tráktuiąc, same tedy tylko Dygnitárstwa
Elektorow Imperyi maią swoiey Godności herby
przywłaszczone, po ktorych ie poznawamy; te
tu się porządkiem kładą.

Elektor Czeski ma Lwa srebrnego ze zło-
temi Cętkami z Koroną takowąż w polu czer-
wonym

Ele-

Elektor Bawárski Jábfko złote Cefarskie o-
fadzone w krancu w polu Czerwonym.

Elektor Moguńtski Arcy-Biskup, Koło o
sprychach sześciu srebrnych w polu Czerwo-
nym.

Elektor Saski dwa Miecze czerwone albo
krwawe w polu czarnym y białym.

Elektor Arcy-Biskup Trewirski Krzyż czer-
wony w polu białym.

Elektor Brandeburcki Berło złote prosto
- stojące w polu błękitnym.

Elektor Koloński Arcy-Biskup Krzyż Czar-
ny w polu białym.

Elektor Rhenu Koronę złotą Niemieckiego
Krolestwa w polu czerwonym.

Te Herby godności kładą się w polu cá-
łym tarczy, á w nich we frzodku herby własne.

Herby *Państw, Krolestw, y Xięstw* udziel-
nych są te ktorých iáké Krolestwo Państwa
lub Xięstwa iednostáynie zázywáią, tak

Francya ma trzy Lilie, o czym wyżey.

Polska Orła białego o czym wyżey á po U-
nij z Xięstwem Litewskim dzieli Tarczą ná

cztery

cztery pola rowne w ktorých dwóch to iest miárkuiąc kollokacyą obok siebie z wierzchu Orzeł y Pogonia, od spodu Pogonia y Orzeł, tak że *Angulariter* biorąc Orzeł w iednym winklu iest nád Pogonią w drugim Pogonia iest nád Orłem.

Cesarstwo Rzymkie, Orzeł o dwóch głowách á to ná znak rozdzielenia Cesarzkiego Państwa ná Wschodnie y záchodnie. Károl Wielki No-
sił Orła rozpostartemi skrzydłami złotego w polu Niebieskim, ále Oton Xiążę Saskie zo-
stawszy Cesarzem odmienił pole ná złoto w ktorým wyrażać kázał Orła czarnego z rozpostartemi skrzydłami przydano w szponach ber-
ło w iedney, jabłko złote z Krzyżem w drugiey.

Dom Rákuski, w Tym Nayiaśnieyszym Domu ráchuiąc od Alberta Wtorego áż do Karola VI. Cesarzka Korona lat półtrzecia stá to iest áż do śmierci przerzeczonego Karola VI. ktora przypadła w Roku 1739. Herb Tego Domu iest Pas srebrny przez szrodek tarczy, dány w polu czerwonym ten się wyrażać zwykł w samych pierśiach, Orła Czarnego Cesarzkie-

go w poszrodku: O Początku Herbu Tego
roźni Autorowie rozmaicie piszą, Niektorzy
rozumieją że Wzięty jest na wyrażenie natury
y własności Ziem Xięstwa Austryackiego po
Nászemu Rakuskiey kráiny, gdzie grunt jest
wszystek Czerwonawy mający rudy wiele w
sobie á przez nie wskroś idzie iákoby Pásem
się ciągnąc Dunay białemi swemi przerzyna-
jąc Austryą wodami, zkąd herbu figurá od
przyrodzenia Ziemi y rzeki przez nią idącey
wzięta. Inśi początek Herbu tego prowadzą
od Leopolda Wtorego Arcy Xiążęcia Austry-
ackiego ktory powracając z potrzeby iedney
Walney przeciwko Poganom wszystek Krwią
oblany gdy go z szárpy to jest z pasa Rycer-
skiego rozpasano nie znaleziono nic ná nim
wolnego od Krwi tylko to miejsce ktore szar-
pa zastępowała y z tąd okazyą wzięto odmie-
nic Herb Domu Austryackiego ktory był pięć
Skowronkow złotych w polu Niebieskim (á to
od Pułku nazwanego Skowronek ktory záfwe
stáwał w Austryi) Na Pole czerwone w pas
srebrny iáko się rzekło.

Saxo-

Saxonia. Bernard Xiążę Anhalt odebrałszy Inwestyturę Xięstwa Sáskiego od Cesarza Fryderyka Barbarossy to jest Rudobrody Cesarza, ktore było odebrane y skonfiskowane Henrykowi Leonowi, prosił Cesarza przerweczonego, áby mu przydał co do Herbu Xiążąt Sáskich co by Panującą linią Jego dystyngwowaio od innych tego Domu Xiążąt, Cesarz mający ná ten czas ná głowie kápeluszu Rućiany dla gorąca podał mu go, ten odebrałszy, zaraz y do Herbu Xiążąt Sáskich ktory do tych czas był tylko w pola złote y czarne, przydał Rućiany Wieniec ktory Niemcy zowią Krenelein.

Hispania Nośi Herby Krolestw, z ktorych jest złożona z tych Naypierwsze jest *Kastilia* má zá Herb Kásztel o trzech Wieżach. Początek tego herbu táki podaią: Alfons Krol Kastylii po potrzebie Muradat wygraney dostał między łupami Namiot Miramolina Afrykańskiego y Hiszpańskiego Tyrana przeniósł to ná Herb swoy y Państwa swego wyrażaiąc go w Kásztel o trzech wieżach.

Arragonia. Karol Cesarz Godefrydowi Hra

bi Barceliony powracającemu z potrzeby wygraney we Krwi z Ran Jego płynącej cztery palce swoje zmaczawszy ná złoćistej tarczy Jego cztery wyraził pola ktore potym zá herb wzięli sobie Hrábiowie Bárcellony, á gdy Piotr z tychże Hrábiow Barcellońskich potym przyzedł do Korony Arrágońskiey tegoż ná Państwie herbu zażywał y toż wszyscy następcy Jego Arrágońscy Krolowie zachowali, Kasztylia ma trzy Kasztele czyli wieże.

- *Nawarra.* Herb Nawarry z początku było pole samo czerwone. Za czasem Gárcyas Ximenez Krol Nawarry ná woynie przeciwko Poganom miał objáwienie, w ktorým widział ná powietrzu tarczą iáśniejącą ná niey Dąb zielony pod Krzyżem czerwonym, y ták zaraz za herb wziął Tarczę złotą, z Dębem zielonym y Krzyżem cętkowanym Czerwono. Po nim infzy Krol názwany Eneko Arysta tákże gdy mu się w podobney Woynie ná powietrzu pokazał, Krzyż, Sam tylko Krzyż w Herbie wyrazić kazał Dąb zielony wyrzuciwszy, Długo potym Sancyusz Krol Nawarry dobywszy o-
bo-

bozu Máhometowego, który zewsząd był opa-
sany y zamknięty potężnemi łańcuchami, y
zniószy z gruntu wszystkie Woysko Jego
gdzie ná dwa kroć sto tysięcy Pogan ná placu
legło, dnia 16 Lipca 1212. Roku, między inszym
plonem y te przerzeczzone sławne łańcuchy su-
pem mu się dostały, y też same wziął zá Herb
swoy y Państwa swego Nawarry, áżeby iednak
pamiętka została, Krzyża który przodkowie
Jego w Herbie mieli, Też same łańcuchy uło-
żyć ná formę Krzyża kazał wiązać ie między
sobą w węzły Rycerskie.

*Krolewiczowie Francuscy y Xiążęta Krwi
Krolewskiej,* Rzekło się ná początku Rozdziału
Tego, że w Państwach postronnych zwłaszcza
we Fráncyi dla konserwacyi splendoru Familij
iáko starsi tylko Brácia dziedziczą całą sub-
stancją á młodszych y od nich pochodzące
linie pensjami tylko, lub pewnemi kontentuią
dochodami, co iednak iest ná woli starszych,
tak też ciż sami starsi zupełnie y w całości za-
żywaią Herbu Domu, Młodsí zaś gdyby też y
Krolewskiego Rodu *wyiąwszy iednak Ducho-
wnych,*

wnych, nie tak ciele, ale z nieiaką odmianą
tychże zażywaią herbow, to iest albo z nich co
umnieyszaiąc, albo do nich iaką odmianę
przydaiąc, to iest albo liniykę iaką o dwóch,
trzech, czterech, lub pięciu ząbkach: albo ob-
szewkę, albo listwowanie do koła wewnątrz,
koło brzegow tarczy, albo pręgi po nieyże od
rogu do rogu, albo szybę od wierzchu w rogu
iednym tarczy, albo też trzaskę w posrzedku
samym ukośnie daną, albo ostrogę, albo gwia-
zdkę, albo mieściaczki, albo dyamenty, albo ro-
życki, albo korony przydawaiąc. To tedy
przypomniawszy: Młodzi Krolewiczowie Fran-
cuscy y Xiążęta Domu Walezyuszow, nośili
w Herbie, trzy Lilie, z listwowaniem do koła
po stronach tarczy czerwonym: a zaś insze
Xiążęta Krwi Krolewskiej w tenże sposob no-
śili Lilie z przydatkiem iakim ktorego z tych
znakow przerzeczonych a to zwłaszczu Xiążę-
ta Domu Borbońskiego ná oświadczenie swo-
iego spowinowacenia z Domem Walezyuszow
Panuiącym Herb swoy ktory był Lew Czerwo-
ny maiący do koła siebie Ośm skorup albo
kon-

konchow błękitnych odmienili na trzy Lilie Francuzkich Krolow, iednak nie bez przydatku iákiego iáko się dopiero rzekło. Henryk IV. będąc Krolom Nawarry Siestrzeniec Krola Henryka Walezyusza we Francyi III. w Polfcze pierwszego, Miál trzy Lilie z przydaną we szrodku między niemi trzazczką ukośnie daną. Rzecz zaś osobliwą o tym piszą Historye, że tegoż samego dnia, kiedy zabity Henryk III. w Káplicy Borbonow w Kościele piorun uderzył w okno, y trafił właśnie w tę szybkę ná ktorej był wymalowany przerzeczonego Krola Nawarry Herb, z pomienionym przydatkiem, y nic á nic nienaruszywszy áni szyby, áni Lilii, samę tylko owę ukośnie w poszrodku nich daną trzazczkę wytrącił ná znak że po zabićiu Walezyusza tego á nie inszego z między wszystkich Xiążąt Krwi Krolewskiej Niebo do Tronu náznaczyło, y że z Domu Wálezych w Dom Barboński Francuzka miała być przeniesiona Korona. Starszy iednak Krolow Francuzkich Syn zowie się Delfinem od Prowincyi Delfinatu, którą wiecznemi cza-
fy

fy dla Synow Starszych Krolewskich ustąpił
Humbert Delfinatu Ostatni bezpotomny Pan.
Ci tedy Delfinowie noszą ná tarczy na czworo
rozdzieloney po czterech graniach Lilie á we
śrzedku samym Delfina Morską rybę z koroną
ná wierzchu w Delfiny podobniejsz zám-
knioną.

Portugallia. Alfons Krol Hiszpański y Por-
tugalski Roku 1139. pięciu Krolow Maurow w
iedney bătălii zwyciężywszy, y pięć odebra-
wszy chorągwi y pięć zwycięstw iednego roku
nád temi Poganami otrzymawszy wziął pięć
małych tarczy za herb, ná Krzyż ie ułożywszy,
á na káżdey po kořku żelaznym przydawszy:
Insi zaś początek tego herbu inákszy wywo-
dząc mienia że ten Krol w Walney iedney
potrzebie podczas náyteższy bitwy widzenie
miał CHRYSTUSA Pana Rány swoje prezen-
tującego y zá Woyskiem Jego się niemi zasta-
wującego, záczył te pięć tarczy y pięć Kořek
znaczyć mając pięć Ran zbawienne, y Zwy-
cięzkie y broniące od nieprzyaciela wszel-
kiego.

Sycy-

Sycylia przedtym miała zá Herb Pas w szachownicę srebrną y błękitną. Manfred naturalny Syn Fryderyká II, wziął zamiast tego Orły Cesařskie iáko Syn przereczzonego Cesařza. Zięć Mánfreda Piotr Arrágoński Krol po nim nástąpiwszy niechcąc swoje krwawe Pola cztery odstąpić, rozdzielil ná cztery grania Herb Sycylijski, po czterech rogach tu Orły Manfredowe, owdzie pola Arrágońskie dáwszy; Tákowym sposobem Herbu záżywali, ci wszyscy ktorzy albo ná Sycylijskie Państwo nástępowali, álbo do niego sobie práwo róścili, Ale zá terážnieyszego Krola Sycylijskiego Pánowania ktory w sobie y Borbońskiey krwi, y Hiszpáńskich Państw, y Toskańskich łączy práwá ináčzey się Sycylijskiey Monárchij herby reprezentuią.

Anglia. Gwilelm Krolestwo Angielskie záwoiowawszy á Rekalda Uzurpatora Jego sobie podbiwszy w Roku 1066. iáko dziedzic práwy tego Krolestwa sam będąc Xiążęciem Normandyi, Normandyjskiego Xięstwa Herby przeniósł do Anglij, To jest w polu Czerwonym

nym dwa Lamparty złote z pázurami y językami błękitnemi, powiadaią że y trzeciego przydał ná znak godności Krolewskiej ktorey dostąpił. Lubo przydanie tego trzeciego Lamparta przyznáią inși Henrykowi Wtoremu ktory poiąwszy Eleonorę Corkę y Dziedziczkę Xięstwa Gienny Herb ten przerzeczzonego Xięstwa przydał do támtych dwóch Lampartow to iest Lampartá trzeciego iáko tego Xięstwa po żonie dostawszy; w Roku zaś 1330. Edward Wtóry postanowiwszy Order Rycerski podwiązki Uzurpował sobie Herb Lilie Fráncuzkie iáko pretenduiący sobie prawo do Korony Francuskiej po Robercie Hrabi Artezyskim urodzonym z Jzábelli Corki Filipa przezwiskiem pięknego ktora pozostała Jedynaczka po śmierci trzech Bráci swoich.

Szkocya. Malcholm Kamor Krol Szocki pierwszy był ktory wziął sobie Lwá za Herb: Jeden z Jego nástępcom, zawarłszy przymierze Obrony obostronney z Károlem Wielkim około Roku 809. Ten Cesarz przydał mu na znak Páktow záwartych Okraykę w około Lwá

w kwiaty powszyftkich kráiách uformowaną; w Roku zaś 1371. Robert Stuart podwoyną dał tę okraykę ná znak statecznego z Francją przymierza swego ktore odnowił z Francifzkim I. Zą Karola V. Cefarza, lubo to inísi przypisują Karolowi, VII. Krolowi Francufkiemu ktory ponowił przymierze swoje z Jákubem I. Stuartem Krolem Szockim z okazji Poślubienia Małgorzaty Corki pomienionego Stuárta, z Ludwikiem XI. ná ten czas Delfinem.

Jrlandya Xiążę Jrlandyi Dáwid wziął zá Herb swoy, y Xięstwa Jrlandyi Dawidową Arfę, To Xięstwo w Roku 1172. Henryk Wtóry Krol Angielski przyłączył do Korony swojej Jrlandyą y z tym Herbem, Henryk zaś VIII. był pierwszy, ktory się pisał Krolem Jrlandyi

Szwecya, Guftáv I. wypędziwszy Duńczykow z Szweeyi Roku 1544. był ogłoszony Krolem Szweckim przez Stány z tą deklaracyą że Krolestwo Szwedzkie ktore miało do tych czas wolne obieranie Krolow dziedzicznym prawem náleżeć miało ná czasy wszystkie náste-

puiące do Gustawa y Jego Sukcesorow. Gustaw ná ten czas wziął zá herb trzy Korony złote, w polu błękitnym á to dla dwoch Krolestw zdáwná przyłączonych do Korony Szwedzkiej to iest Krolestwa Gotskiego y Wandal-
skiego.

Dania Ma Lwy, y ferca po polu w tarczy okolicznie.

Norwegia, Lew złoty z językiem y pázurá-
mi tákiemisz w polu Czerwonym trzymá w
łapach przednich Topor srebrny.

Toskana albo *Florencya*, Pięć Kul czerwonych w polu złotym z okrayką do koła ná
wierzchu szosta Kula błękitna, z trzema lilia-
mi złotemi. Początek Jest ztąd iż Dom Me-
dycei ktory od czasow Karola V. był panujący
we Florencyi ten herb, z sobą przyniosł, Xię-
stwu Toskańskiemu, á to z tey okázyi, iż Me-
dyceusz Przodek tego Herbu y Domu zá cza-
sow Károla Wielkiego odniosł zwycięstwo
przećiwko Olbrzymowi názwiskiem Mugel.
Powiedaią bowiem że ten Mugel Olbrzym
miał Oszczep od ktorego wisiało pięć kul po-
tę-

teżnych ktore we krwi świeżo zbroczone, od rożnych mordow, gdy niemi chciał w Medyceusza ugodzić on mu się tarczą zręcznie zastawił y impet wszystko mu tak strąciłszy Olbrzymia położył a owe pięć kul krwawe na Tarczy mu się wyraziły, ktore mu potym za herb były nadane. Ludwik XI. przydał szostą kulę z liliami skrewniwszy się z domem Medyceuszow z ktorego miał Mátkę.

Sabaudya. Amadeusz V. Hrabiá Sabaudyi, odpędziwszy Otomana I. Tureckiego Cesarza y Woysko Jego od obleżenia wyspy Rodu ktorey na odsiecz przyszedł z woyskiem Chrześciańskim, wziął za Herb Xiężyc Turecki Czerwony z Krzyżem białym y z tą Dewizą. *F. E. R. T.* ktore litery znaczą *Fortitudo Ejus Rhodum Tenuit*. To iest Męstwo Jego utrzymało wyspę Rodyiską. Przedtym Herb Sabaudyi był Orzeł Czarny w polu złotym iáko Dom Sabaudyi iest pochodzący od Cesarzow Domu Saskiego. Dom Sabaudyi przytym herbie ma ieszcze herby Krolestwa Cypru, ktore teraz iest w ręku Tureckich á to iest Herb pre-

tenſye Jego do tego Kroleſtwa znaczący ſpo-
Ludwiku Sabaudyiſkim ktory poiąwſzy Karo-
linę Jedynaczkę Krolewnę Januſa Krola Cy-
pryiſkiego Corkę, dziedziczkę Kroleſtwa prze-
rzczonego był Koronowany y przyznany Cy-
pryiſkim Krolem.

Lotaryngia, Paſ czyli pole czerwone w zło-
tym polu z trzema ptaſzętami biaſemi, począ-
tek być mienia Iż Godefred Xiążę tego Domu
podczas obleżenia Jerozolimſkiego iednę wy-
puſciwſzy Strzałę trzy ptaſzyny razem nią
przeſzył ná powietrzu. Noſi Dom Lotaryński
w Herbie procz tego Herby Neápolitańskie,
Węgierſkie, Aragónſkie, Andegaweńskie, Kli-
wiy, Julij Xięſtw, iáko Herby pretenſyi ſwo-
ich.

Węgry, Páſy czyli pola cztery Czarne, y
cztery biaſe.

Siedmiogrodzkie Pańſtvo, ſiedm gor bia-
ſych, w polu Czerwonym, ná káздеy gorze
Kaſztel.

Turcy, Mieſiąc na kwádrze biały w polu
zielonym. To ieſt cóſmy tu krotko námienić
mogli o Herbach Pańſtw. *Mo-*

Moskwa Osoba Rycerska S. Jerzego w polu Czerwonym.

Herby Domow Rodowitych, są wszystkim dosyć świadome, ponieważż niemi po wszystkich Państwach, y krajach dystyngwują się Domy y Fámilie których opisanie w Rożnych Autorach, tak Cudzoziemskich iáko y Polskich dawniejszych, y terazniejszych obszernie znáydujemy.

Herby Zwierzchności, Protekcyi, y Iurysdykcyi, Są te ktore przydając kto do swoich własnych wyraża álbo wdzięczność swoją y rekoǳniczą álbo podległość y dependencyą. Tákich náywięcej zażywaią Kárdynałowie, którzy nád swemi herbami wyrażaią Herby Pápieżow, od których są Kárdynałami kreowani; Toż czynią y Posłowie Posłronni w Państwie iákim, dla zászczytu swoich Poselskich Rezydencyi.

Herby Pretensyi, Są te ktore kto nośi, y niemi się pieczętuje, na wyrażenie prawa y pretensyi swoich zwłaszcza do Państw iákich. Ták o Anglikaeh się rzekło w Herbie Angielskim

skim ktorzy mają Lilie Francuskie, ná znak
pretensyi swoich, do tego Krolestwa, Xiążęta
Saubaudyi herby Krolestw Cypryiskich to iest
w polu w pasy białe y błękitne, Lew czerwony
wspięty na nogi z Koroną Ozorem y pazura-
mi złotemi ogon z kitą rozdwoioną do gory
zadarty, ná znak prawa y pretensyi swoiey do
Krolestwa Cypru y Luzyniany. Dom Lotaryń-
ski Herby Neapolitańskie, &c: Dom niegdyś
w Polsce Panujący Jagielloński, Zaczawszy
od Zygmunta Trzeciego aż do Jana Kazimie-
rza trzy Korony Szwedzkie, ná znak praw y
pretensyi swoich do Krolestwa Szwedzkiego
po Krolu Janie III. Wazie Gustawie ktory z
Katarzyną Jagielonką Zygmunta I. Córka
spłodził Zygmunta naszego III.

Herby sukcesyjne Są ktore Sukcesorowie
Dobr zeszłego iakiego Domu biorą po zeszley
Famili z Dobrami y Sukcesyą całą ná się spa-
daiącą. Przykłady tego brąc możemy z Xią-
żąt Zassawskich, Zbarázkich, Wisniowieckich
&c: y częściey się trafia w Cudzych Krájach
zwłaszcza w domach Udzielnych.

Herby

Herby náostátek są z *Pobożności* wzięte. Ták Polacy przyiąwszy *Wiare* Swietą po wielkiej też części do Herbow swoich rodowitych przydawali *Krzyże* nád *podkowami*, *szablami*, *kosami*, *kroiami*, *strzałami*, y inszemi Herbownymi *Kleynotami* swemi.

R O Z D Z I A Ł. III.

O *Częściach* z Których są złożone *Herby* náprzód o *Tarczy*.

TRzy części Istotne Herb każdy ma z których iest złożony, á te są: *Tarcza*, *Pole*, y *Figura*.

Tarcza nic inzego nie iest, tylko *Plac* ten w którym iest zámknięte *pole* herbowne, y herbu samego *Figura*, á że *Ordynaryinie* ten *plac* ná kształt *Tarczy*, álbo *puklerza* się wyraża, dlatego ie *tarczą* nazywamy.

Pole, nic inzego nie iest tylko *grunt* samey *tarczy* w pośrzodku Ktorego różne wyrażamy *Herbownych* *Kleynotow* *figury*.

Figura, iest Sam Herb czym się kto *pieczętuje*.
Te

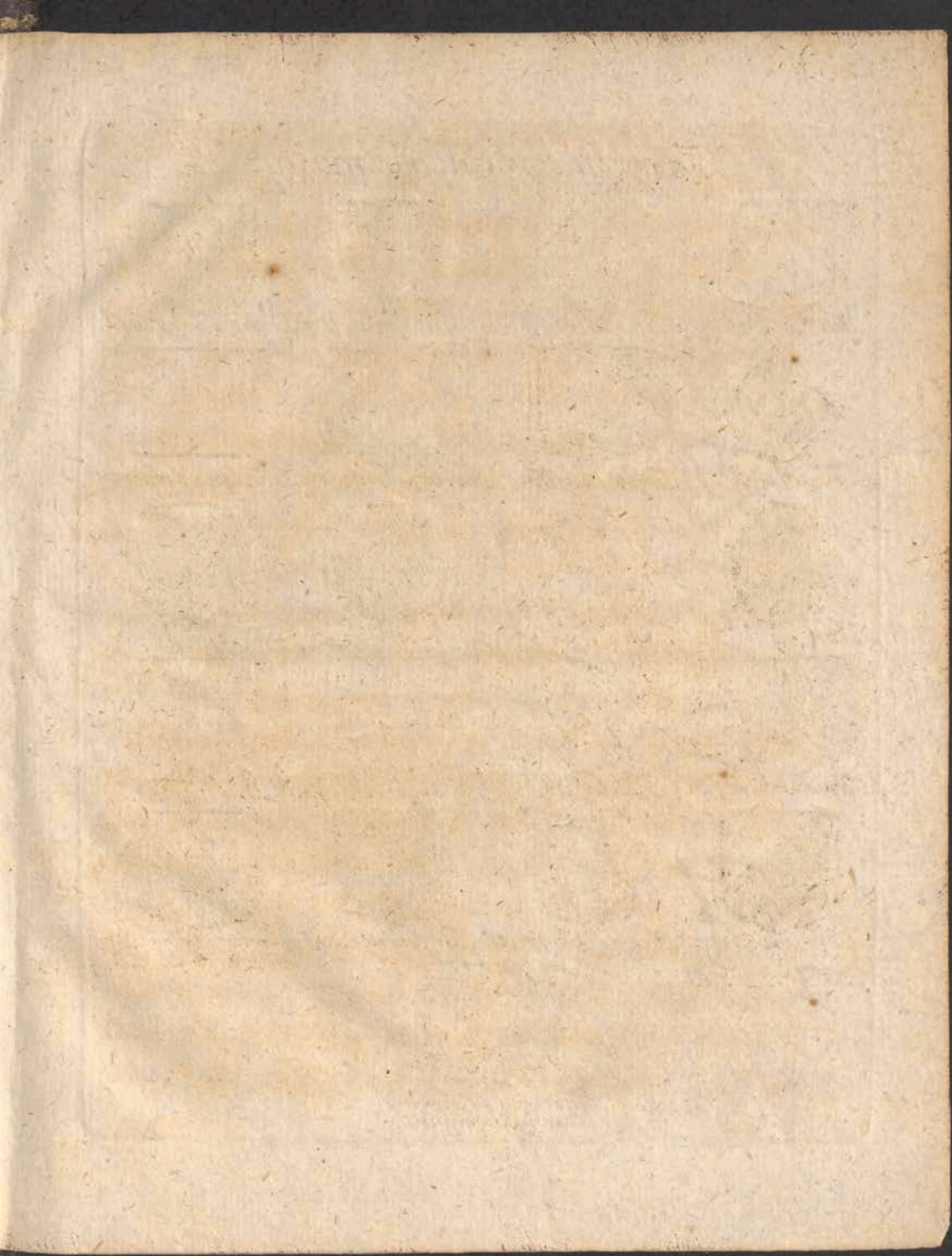

Te części tak krotko wyexplikowawszy w káżdey z nich Heraldyka Osobliwe uważa według reguł swoich obserwacye.

A náprzod w Tarczy uważa Jey *Formę* albo kroy, y kształt tarczy, powtore uważa, *części Iey na wiele* się dzieli y sposob wielorakiego Tarczy dzielenia, po trzecie uważa *Hełm* tarczy, to jest wierzch Jey y iáko się rozmaicie z wierzchu má zamykać náprzykład czyli Koroną, czyli szyszakiem, czyli Kapeluszem, Jnfułą, álbo Kamaurem &c: poczwarte uważa *dekoracye*, lub przydane dla exornacyi w koło Tarczy rózne ozdoby, popiąte uważa przydane po stronach z boku, álbo też od spodu rózne dla trzymania lub wsparcia tarczy pomocy, po szoste rózne tarczy *pokrycie*, według káżdego godności y stopnia, po siódme *znáki tychże Dygnitarstw* w koło tarczy, po osme *Hasło lub Dewizę* z nápisem iákim.

W Polu zaś Herbownym Obserwuje Heraldyka kolor tegoż pola, y iákie Jego zwłaszcza w rysowaniu, sztychowaniu, lub rznieciu, má bydz według róžności farb wyrażenie, To tedy

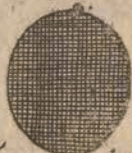
Tarczy kształt rozmaity.

Tarcza zwyczajna Tarcza w szybę rogatą Tarcza kończysta Tarcza okrągła od
 spo. du.

Tarcza na ukoś. Tarcza z uchem. Tarcza wyrzynana Tarcza w proporzec.

Tarcza w okrąg. Tarcza w kształcie świecy Tarcza w blachę z przodu i staroswiecka odplecy staroswiecka
 stara

Tarcza podwojona Tarcza potrójna z wiaz. Rycerskim. Tarcza potrójna z polem czerwonym. Tarcza potrójna z polem białym w słup.

Tarcza potrójna z polem zielonym na ukoś. Tarcza w kwatere. Tarcza w szybę. Tarcza w poszrodku na czterech polach.

Tarcza w poszrodku w pełnym polu.

dy wszystko w terażnieyszym mamy^s opisać
Rozdziale.

Imaginacya Rzemieślnikow koło tego robiących, inklinacya y gust partykularny Osob Herby swoje y pieczętki wyrzynać, zwyczaj u różnych wprowadzony Narodow, okazye są rozmaitego kształtu tarcz herbownych ktore w różnych różnym kroieni y kształtem widzimy wyrażone herbach. Dwadzieścia y jeden formow tarczy wyraża Kopersztych pod liczbą *Nro. 7mo.*

i. Jest Tarcza zwyczajna trochę kończysto od spodu dana iakiey pospolicie w Herbach Francuzkich záżywaią.

zdo Jest Tarcza w szybę rogatą dana iakiey záżywaią Dámy záczne w Panieńskim stanie, á to z téy rácyi, że Amazonki waleczne takich ná woynie w tę formę tarcz záżywaiły, y nágrobki onymże tą formą wystáwiáno. Wdowy záčne mogą tarczę herbowną także kazać w lozanę to iest w szybę rogatą dla siebie wyrabiać, na znak że się wracaią do Wolności Stanu, iednákże około tarczy Wdowy przydawać zwy

F

kły

kły obwodkę w pasek kręcony daną, ná znak Wdowiego stanu, y ná oświadczenie że y po śmierci sercem y pamięcią są do przyjaciół swych dożywotnich przywiązane.

3to. Jest Tarcza, w Winkiel od spodu obdłużny y kończyło całé dana, tákiedy także záżywaią pospolicie Francuži.

4to. Jest Tarcza całé okrągławo od spodu dana: tákiedy záżywaią pospolicie Hiszpani.

5to. Tarcza leżąca ná ukoś tákiedy záżywano u starożytności,

6to. Tarcza z uchem pò prawey stronie albo po obudwuch stronach dla łatwego wzięcia tarczy ná ramię, y osadzenia kopij, tákiedy tarczy záżywano w rycerskich gonitwach.

7mo. Tarcza w Kárton łomana po brzegach wszystkich do koła, tákiedy záżywaią Xiążęta Włoskie, zwłascza udzielne, iáko to Toskańskie, Parmenskie, Modeny &c: Miaśta wolne.

Item w Herbach Niemieckich y Polskich, naywięcey takim kształtem tarczę daią y w Herbach Litewskich Domow zwłascza Xiążęcych ktorých też tarcza bywa ieszcze poważniey da-

ná

na w Kárton ukośnie leżąca wyłomywana, albo wyrzynana po stronach á od spodu czasem y od wierzchu w trąbkę nieco zwiniona.

800. Jest Tarcza dana w Chorągiew kwadratową albo w Proporzec, takiey záżywaią zwyczajnie, Piktawska Szlachta przez uchwałę w tamtey Prowincyi uczynioną.

9. Jest Tarcza w figurę owalną to iest okrągła w jáje obdłużnie dana albo w puklerzyk, który Parmą zwano u dáwnych, iákiego piechota u nich záżywaią: takiego w herbach swoich popolicie záżywaią Włósi, zwłaszcza Duchowienstwo, Oćiec Święty, Kardynałowie, Práści. Záżywaią y insze stany, y już bárdzo w modę weszło we Francyi, w Niemczech, w Polsce y inszych Krajach.

Nro. 10, 11, 12. Są położone formy tarczy Stároświeckich, to iest w poł Xięzyca, w blachę przednią od zbroi iáką ná piersiach noszą Kiriśnicy, y w blachę od takoweyże zbroi ná plecy.

13. Jest tarcza podwoyna to iest dwie tarcze złączone z sobą w parze, Jakiey záżywaią Mę-

żatki, y żonaći. Może tymże służyć tarcza iedna ná dwie części linią szrodkiem prowadzoną dzieląca się ná znak wspólności ferc nierozłączonych.

14. Jest Tarcza potroyna to iest trzy tarcze z osobna, Węzłem Rycerskim z wierzchu wraz z sobą związane, tá iest pospolicie dla wszystkich, zażywa osobliwie tym kształtem tarczy Elektor Bawarski, Na iedney po prawey ręce iest Lew biały w polu czarnym wyrażając Palatynát Renu z którym Domem iedenże iest Dom Bawarski, na szredniej iest Herb Bawarski to iest Jábłko Cesarzkie złote w polu Czerwonym o którym námieniło się w przeszłym Rozdziale, ná trzeciej iest Szachownica w pola białe y błękitne, znacząca Elektorat Bawarski, dwie poboczne tarcze są ukośnie leżące, szrednia prosto dana.

15. Jest tarcza we trzy pola rowne w pasy dane. 16. We trzy pola rowne w słupy dane. 17. We trzy pola rowne ukośnie dane. 18. Jest Tarcza z przydaną szybą wielką kwadratową w winiklu prawym od gory. 19. Jest Tarcza z kąćkiem

kiem albo szybką małą w tymże winklu prawnym od gory, takich iakie pod liczbą Osmnastą y dziewiętnastą wyrażone. Tarczy zażywaią Młodzi znacznych Domow Francuzkich w Osmym lub dziewiątym stopniu znayduiący się y przydaią takowe szyby do herbow swoich Familii Rodowitych ná znak młodszey linii w osmym albo dziewiątym graduście: gdzie to uważyc trzeba, że we Francyi bardzo obserwuią te dystynkcyę, stárszego y młodszego stopnia, nie tylko między Rodzonemi Bracią Jednegosz Oyca, ale y między pochodzącemi od teyże Familij, ale w bliższym lub dalszym stopniu Stryiecznych od Stryiecznych dla porządku w sukcesyach ktora cała záwsze ná stárszego w bliższym stopniu spada, po zeyściu naybliższych. Zá tym ná znak tego sam tylko naystarszy Syn Herbu tak zażywa zupełnie iako go zażywał Oćiec. Drugi Syn iuż przydaie do Herbu w tarczy od gory klamerkę o trzech zębach nietykaiącą iednąk brzegu wierzchniego w Tarczy herbowney. Trzeci Syn opaskę w koło brzegow tarczy wewnątrz,
Dru-

Drugi Syn idący od drugiego Bráta, przydaie podobną klamerkę wewnątrz tarczy nietykaiący się brzegu gornego oneyże ále tá ma być o czterech ząbkach albo wrębach, Trzeci Syn od drugiego Brata idący, przydaie w tarczy klamerkę o trzech wrębach, lub ząbkach tykaiącą się z brzegiem wierzchnim tarczy wewnątrz. Czwarty Syn idący od przereczzonego brátá drugiego przydaie w tarczy wewnątrz klamerkę nie tykaiącą się z brzegiem wierzchnim oneyże o trzech ząbkach z oczkami małemi ná káżdym. Drugi Syn od trzeciego Brátá idący záżywa Opaski wewnątrz tarczy w koło labrowaney, to iest wyrzynaney, Syn od tegoż Brata trzeciego trzeci, záżywa także opaski z ośmią w koło wewnątrz tarczy oczkami, Czwarty Syn od przereczzonego trzeciego brátá pochodzący, záżywa podobney opaski wewnątrz tarczy z sztuczki w koło sádzonemi. Czwarty Syn od Oyca idący, przydaie brzezek álbo obwódkę wewnątrz tarczy. Piąty Syn laskę ukośnie daną w pośrzodku tarczy, nie tykaiąc się brzegow, tarczy obiema końcami. Szósty

ſty Syn Tramu záżywa ukoſnie dánego przez tarczá od winkla do winkla. Siodmy Syn przydaie liſtwę wewnątrz od wierzchu tarczy. Oſmy przydaie kącik álbo ſzybkę o ktorey ſię dopiero mowiſo *ſub Numero 19.* to iednák rozumieć ſię ma tylko o Krwi Krolewſkiey y u dzielnych Fámiliach, á nie o inſzych domach gdyż co do innych domow náwet we Fráncyi ſamey tak Stárſi iáko y młodſi iednákowo zupełnymHerbem ſię pieczętują z tą tylko dyfferencyą że Stárſzy tylko Brát zowie ſię po Fámilij, Młodſi zaś przezwiſka biorą od Dobr iákich Familij ſwoiey.

20. Reprezentuję Tarczá mającą wpoſrzedku tarczę małą ná wierzchu czterech grani tarczę całą dzielących leżącą, ſłuży dla wyrażeniá piąćiu herbow.

21. Reprezentuję formę tarczy w centrum ſwoim mającą w ſobie tarczę małą wkroś zupełney tarczy więkſzey nic nierozdzieloney wyrażoną. To tedy ieſt co do Formy y kſtałtu tarczy náleży.

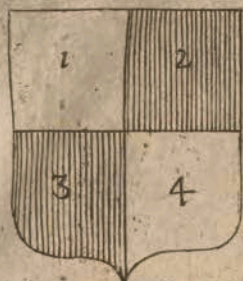
Co do ſpoſobu dzielenia tarczy rozmaitego,

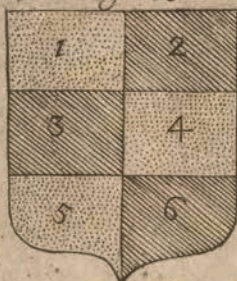
go, y na wiele się części dzielić może, wiedzieć
trzeba że zwyczajnie dzielić zwykliśmy tár-
czę álbo dla wyrażenia, Alliancyi, krewności,
albo Pretensyi, albo Państw, álbo nádania y
przyięcia do Herbu iákiego, lub od samych
siebie przyiętego, álbo náostatek y nayczęściey
zwłafzcza u nas w Polsceze dla wyprowadzenia
Herbow czterech lub sześciu, lub ósmiu, y dá-
ley w okolicznościach gdzie tákiego wyvodu
pewne wyciągają prawa y okoliczności. Prze-
toż sposob rozmaity dzielenia Tarczy Herbo-
wney umyślnie położyłem osobny koper-
sztych *sub Nro: 8vo.* Gdzie wyraźnie się kła-
dzie sposob. *Nro: 1mo.* A to dzielenia tarczy
ná wyprowadzenie Herbow czterech. *Nro 2do.*
Sposob dzielenia tarczy na wyprowadzenie
Herbow Sześciu. *Nro: 3tio.* Sposob drugi ná
wyprowadzenie sześciu Herbow. *Nro: 4to.*
Sposob iáko podzielić tarczę wywodząc Ośm
herbow *Nro: 5to.* Sposob ná wywiedzenie
dzieiesięci herbow. *Nro: 6to.* Ná wyprowadze-
nie dwunastu Herbow. *Nro: 7mo.* Ná wypro-
wadzenie szesnastu Herbow. *Nro: 8vo.* ná wy-
pro-

Sposob rozmaity dzielenia pola na wyprowadzenie różnych Herbow. 8

Wyprowadzenie Herbow czterech

Wyprowadzenie Herbow sześciu.

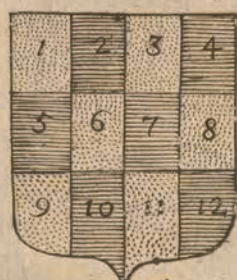
Wyprowadzenie sześć Herbowinaksze.

Wyprowadzenie ośmiu Herbow.

Wyprowadzenie dziesięciu Herbow.

Wyprowadzenie dwunastu Herbow.

Wyprowadzenie szesnastu Herbow.

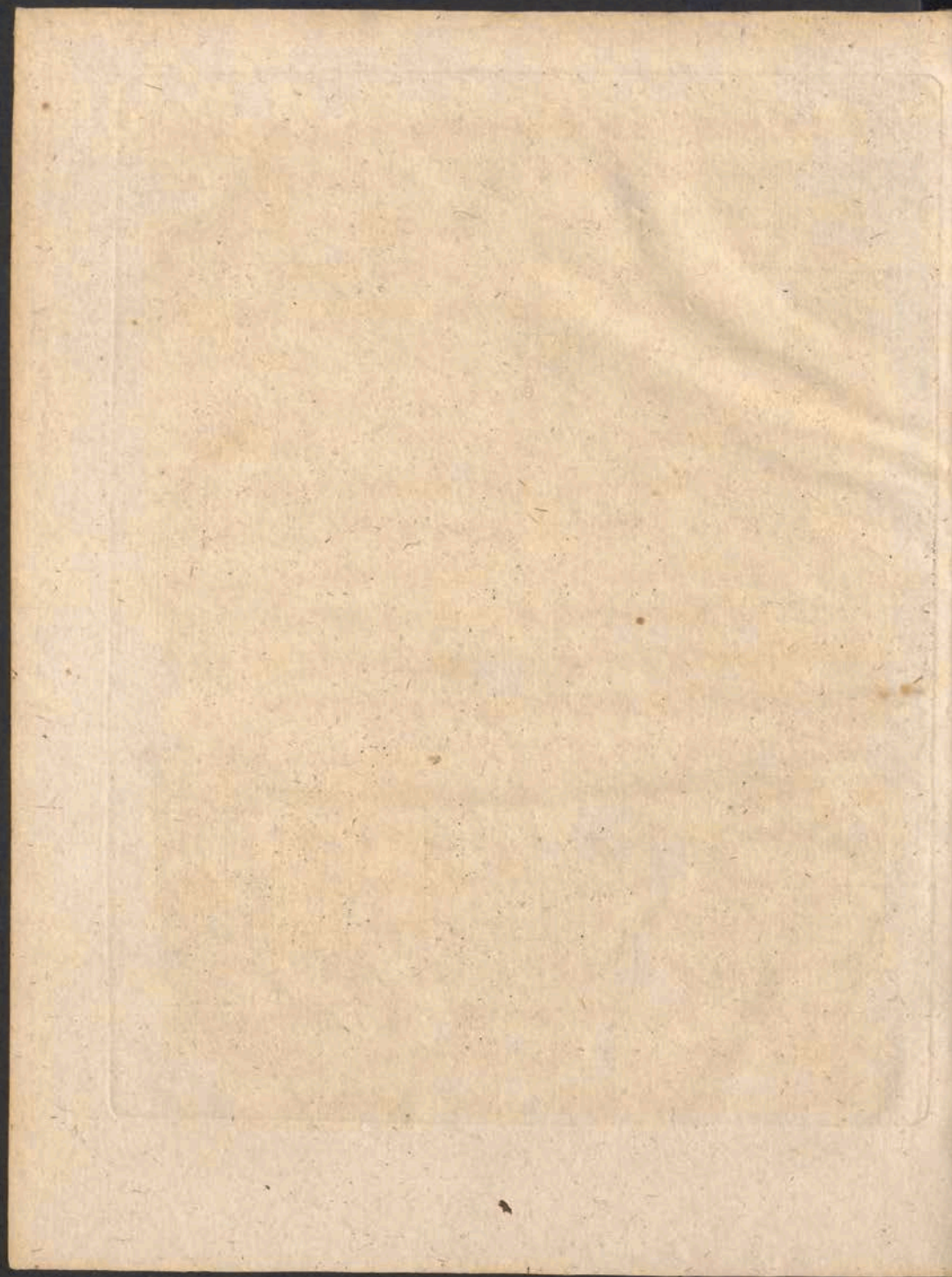

Wyprowadzenie dwudziestu Herbow.

Wyprowadzenie Herbow trzydziestych dwa.

prorowadzenie dwudziestu Herbow. *Nro: 9nd.*
Na wyprowadzenie Herbow trzydzieści y dwa,
w Niemczech zwłaszcza są takie okoliczności
gdzie na wyprowadzenie Rodowitości Stáro-
żytney wywodzić się zwykli z herbow trzydzie-
stu y dwóch Ordynarynie zaś na wyprowadze-
nie Rodowitości od Czwartego pokolenia sze-
snąście Herbow wyprowadzić trzeba.

Co do Hełmu. Hełm jest zamknięcie albo
zakończenie tarczy od góry uważając. To zam-
knięcie albo zakończenie, jest troiákie według
troiákiego stopnia godności y stanu na świe-
cie. Pierwszy stopień zácności jest stanu szla-
checkiego. Tey na Hełmie przydają się z
wierzchu tarczy szyszak, iednakże dla dyfferen-
cyi y różności w samych szyszakach Osmiora-
ką uważa dystrynkcyą w Herbach Heraldyka.
Szyszak nad Herbami Krolow y Monárchow
ma być wszystko otwarty czołem prosto da-
ny na Hełmie. Nad Herbami Xiążąt także
czołem ale w poś tylko otwarty. Nad Herbac
mi Margrabiow zamknięty w krat iedenaście.
Nad herbami Hrábiow, zamknięty w krat dzie-

więć fróntem iednąk prosto ná Hełmie ták Margrabiow, iako y Hrabiow. Báronow szyszak iest o siedmiu krátkach trochę ná sfronę obrocony , iáko też obrocony Szlachty Rodowitey o piąćiu krátkach. Infzey Szlachty nie ták rodowitey o trzech kratkach profilem ukośnie daią szyszák. Nowey Szlachcie Szyszak cále zámknęty bez żadney kratki cále ukośnie ná Hełmie stoi, álbo też bokiem cale kápturek tylko nie co uchylwszy ale bez żadney kratki.

Godności Cefarska, Krolewska, Xiążąt krwi Krolewskiej, Margrabiow, Hrabiow, Vice-Komesow, Baronow są Tytuły godności świeckich. Tym do szyszakow przydaią przyzwoite tákowym godnościom Korony ná Hełmie, nad Herbami.

Korona Cefarska iest wszytka zámknęta zsztuk eálych zupełnych nie w żadne Esy robiona; ná wierzchu świata okrąg z krzyżem maiąca.

Krolewska Korona iest także wszytka zámkniona z wierzchu w ósm Esow schodzących się między sobą mniej albo więcej według

wiel-

wielkości większey álbo mniejszey Korony.

Korona ná Hełmie Herbu Delfinow Francuzkich iest zámkniona z wierzchu we cztery Delfiny między sobą ogonami się schodzące.

Korona inszych Xiążąt Krwi Krolewskiej iest otwarta w Ośm wielkich kwiatow podobnych, iákie się znáyduią w Koronie Krolewskiej zrobiona.

Korona Xiążąt otwarta w Ośm różyczek złotych.

Korona Hetmanow Marszałkow Woyska Francuzkiego iest tákoważ tylko że w kwiat pietruszczany zrobiona miasto różyczek.

Korona Margrabska ma być we cztery Różyczki, między káżdą rożą po trzy perły ná złotych kolcach, ták że wszystkich ma być y z kwiatami sztuk 16.

Korona Hrábiow iest cyrkuł złoty o ośmnástu perłach podobnie iák u Márgrabiow tylko że bez kwiatu żadnego.

Korona Widamow iest cyrkuł złoty o czterech Krzyżach płaskich.

Korona Wice-Komesow iest Cyrkuł złoty

G2

w sztuki

w sztuki szmelcowane tylko, bez kámieni drogich, ná wierzchu cztery wielkie perły á między niemi po kráju drobne ktore ie przedzielają.

Korona Báronow iest cyrkuł złoty szmelcowany uwity do koła sznurkami podwoynemi pereł.

Mitra Xiążęca iest z Aksamitu Karmazynowego zámkniona z wierzchu ná kształt Cesarzkiej Korony okrąg czyli jábłko złote mająca, wykładana w koło gronościami ogonkami centkowanemi.

Náostatek następuią Hełmy Herbow Dostoieństw y Ołob stánu Duchownego.

Papież ma Kamaur ná Hełmie to iest Infułę o trzech Koronach Frontem we śródku dana, po bokach dwa klucze.

Kárdynałowie mają ná Hełmie Kápelusze Czerwony od ktorego wiszą sznury takowe szjedwabne wiązane z obu stron w piętnáście kutasów strzępionych pięcią rzędami idących.

Arcy-Biskupi jeżeli są Xiążętami mają Mitrę Xiążęcą y Kápelusze Arcy-Biskupi Jeżeli nie

ſą Xiążętami ſam tylko Kapeluſz Arcy-Biſkupi na Hełmie kładą to ieſt Kápeluſz zielony o dzieſięciu Kutáſach z obu ſtron czterema rzędami wiſzących. We ſrzodku pod kápeluſzem od tyłu tarczy wierzchem wychodzi Krzyż Arcy Biſkupi, Ktorego koniec, od ſpodu tarczy widać Arcy-Biſkup iednak Gnieźnieński iáko y káždy inſzy co y o Biſkupach rozumieć kiedy mają *Ius gladij* przydają miecz o bok Tarczy á po drugiej ſtronie Paſtorał.

Kápeluſz Biſkupow także zielony o kutafach ſiedmiu po káżdey ſtronie we trzy rzędy idących. Po rogach tarczy z iednego boku Infuła frontem obrocona z drugiego Paſtorał, ieżeli zaś ſą Xiążęta to miaſto Kapeluſza Mitrę Xiążęcą dają, á nád nią kápeluſz.

Opaci mają ná Hełmie po rogach Tarczy po iedney ſtronie Infułę profilem ukośnie daną, po drugiej páſtorał, ná wierzchu Kápeluſz czárny o trzech kutafach z káżdego boku dwoma rzędami wiſzących. Xienie nád tarczą ktora ma być w formę ſzyby rogatey miaſto hełmu mają Paſtorał od rogu zwierzchnie-

go teyże szyby wychodzący. To iest co o Helmie w Herbach Heraldyka podaie, około ktorego bywaią y insze exornacye zwłascza Liście rozne, gałązki, Loty rozpostarte y insze tym podobne; czaszem y táż sama figura która iest w polu w samey tarczy, znowu ná wierzchu bywa reprezentowana.

Co zaś do Dekoracyi około Tarczy te są náprzod Orderowe znaki, powtore znaki Urzędow y godności, potrzebie Płaszczce albo Paludamenta okrywaiące, y otwieraiące.

Ordery z wstęgami álbo teź kołnierzami Krzyżami własnemi tych Orderow daią ci około herbow swoich ktorzy iákie máią, daią y po dwa y po trzy, ieżeli máią więcey tákowych sobie nádanych. Krolowie Francuzcy w Herbie swoim Krolewskim około tarczy wyrazią dwa Ordery to iest S. Michała, y S. Ducha. Hiszpańscy z Orderem złotego Runa y S. Jákuba, w Anglij z Orderem Podwiązki z przęczką. W Sabaudyi. Annuncyaty, álbo Zwiástowania Panny MARYI. S. Maurycego S. Łazarza. We Florencyi S, Stefana Papieža,

w Mantuy Nayśw: Sákramentu. Ptászynow w Portugalii. Orła Białego w Polfcze od Pánowania ś.p. Nayiaśnieyszego Augusta Wtorego, Dáwniey zá Panowania Władysławą IV. był Order Polski Niepokálanego Poczęcia Nayśw: Panny. w Danij Order słońca, w Moskwie S. Jędrzeia Apostoła, infze po infzych Państwach. Są y dla Dam Ordery zwlászczá Order Nowo promulgowany ś.p. Nayiaśnieyszey Amálij Cefarzowey to iest Order Krzyża S. na wstędze Czarney, y ten którym Damom iest Konferowany moze służyć ná dekoracyą około Tárczy Herbow wíasných.

Druga dekoracya iest z Znáków urzędow y Dygnitarstw, o Duchownych już się rzekło wyżey, Swieckie są álbo Woyfkowe, álbo Rádne, Woyfkowe są u nás Hetmańskie u Poftronnych Marzałkami zowią, Admiráłow ná Morzu, Generał Kawaleryi, Generał Infanteryi, Pułkownicy, Regimentarze, Generał Artyleryi &c: Radne są, Marzałek, Kanclerz, Podskárbi, Podkomorzy, Ci do Herbow swoich znáki tych godności, to iest Buławy, Re-

gi-

gimenty, Armaty, Chorągwie, Laski, Klucze &c: zwykli około Herbow przydawać.

Wdowy iako się rzekło około herbow swoich dają pasek kręcony w biały y czarny jedwab w węzły Rycerskie dany, Xiężne Wdowy dają owe gałązki Palmy w około.

Panny Wieńce, Kwiaty. Zakonnice Paćior-ki, Cierniowe Korony, Zakony promienie obłoki y tym podobne dekoracye.

Szyzszakow te Dekoracye zwłaszcza Koron są wyrażone koperstychami *Nro: 4. 5. 6.*

Trzecia Náostatek dekoracya, Są Námioty, Płaszcz Xiążęce, Paludamenta podbite grono-
staiami. Sami tylko Monarchowie Herby swoje procz Páludamentow wyrażają pod námiotem wielkim złotym z Koroną Cefarską, álbo Krolewską, ná wierzchu námiotu. Xiążęta Hetmani, zwłaszcza Francuscy y Kanclerze, mają Herby swoje otoczone Paludamentami podbitymi Gronostaiami, Kánclerza Francuskiego Herb otacza płaszcz Szkarłatowy w złote promienie, grono-
staiami podbity. Pierwszy Prezydent Párlamentu także Płaszcz Szkarła-

Helmy różne   ná wierzchu Herbow.

Kamaur albo Papiaska Korona.

Kardynałow Kapeluszy i Mitra.

Arceybiskupia Korona y Kapeluszy, y Krayz.

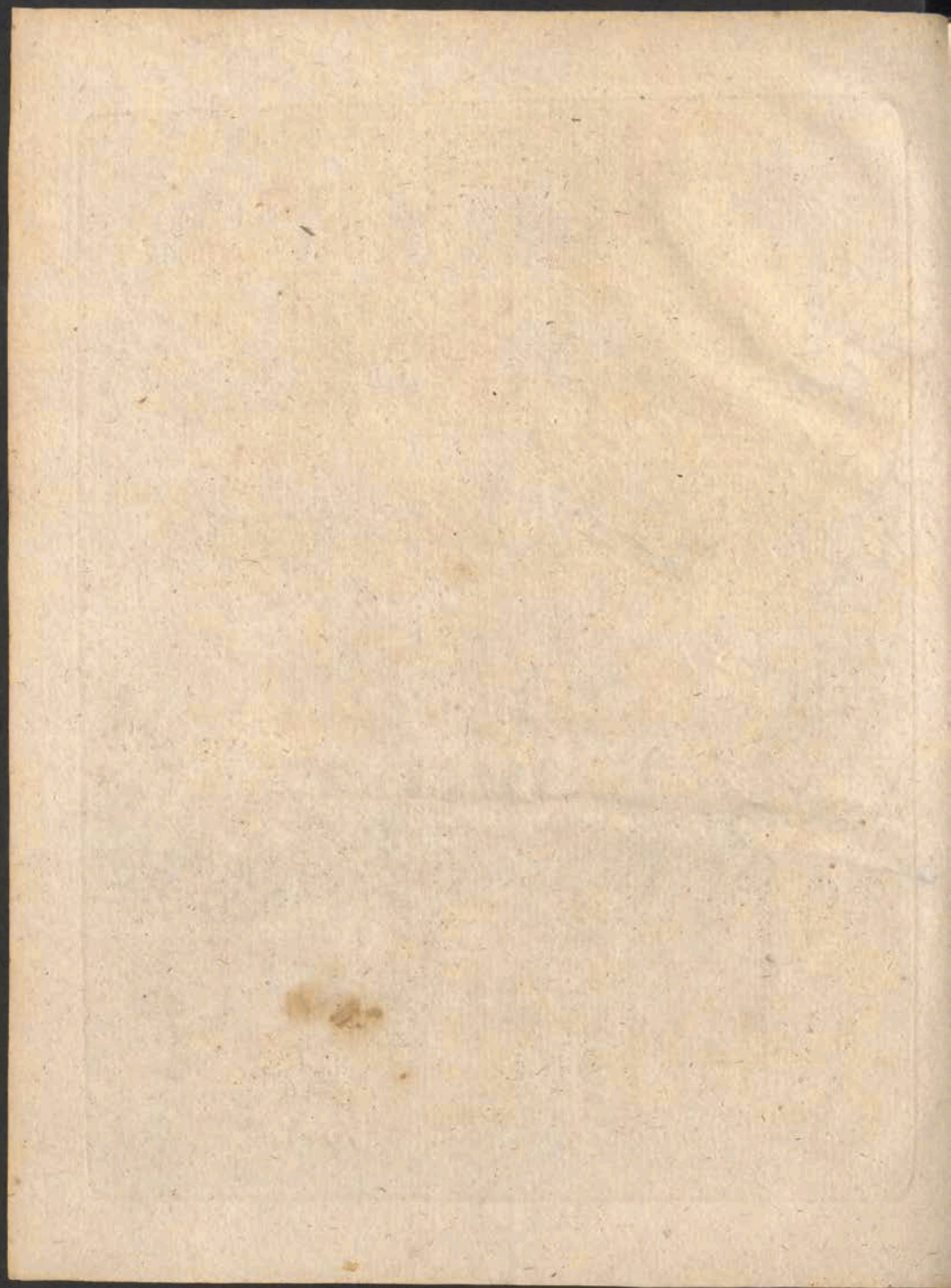

Biskupia Korona Kapeluszy.

Opatow.

Korony.

Krolewska.

Delfin Francyi.

Krolewicz Francuski.

*Krzęta
Krwie Krolewskiej.*

Krzęta.

Feldmarszałka.

Margrabiska.

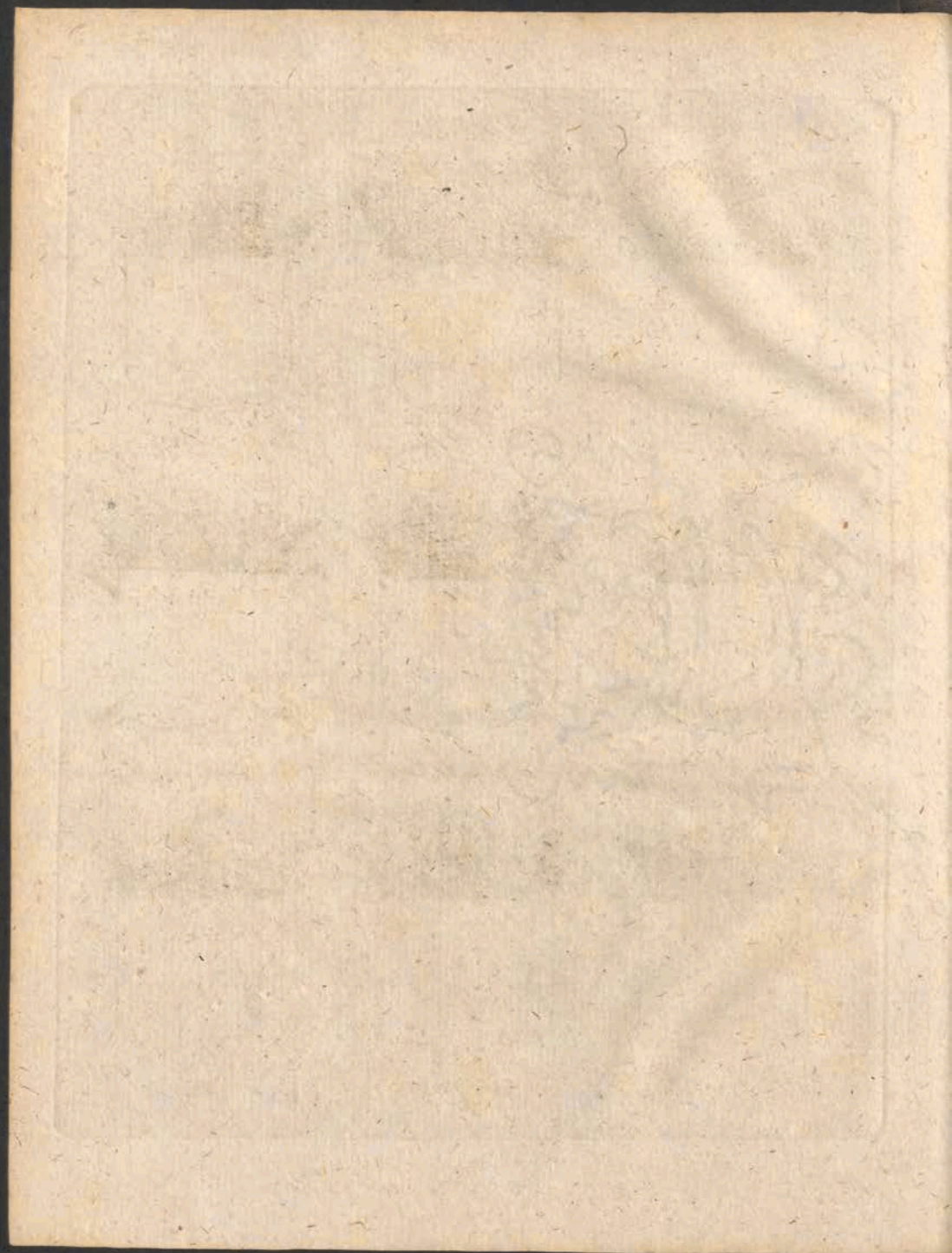

Sraffow.

Vidamow.

Hełmy Korony y Szyszaki.

6

Vice Comitum.

Baronow.

Książąt udziałnych
Niemieckich.

Cesarska z przyłbicą.

Książąt z przyłbicą.

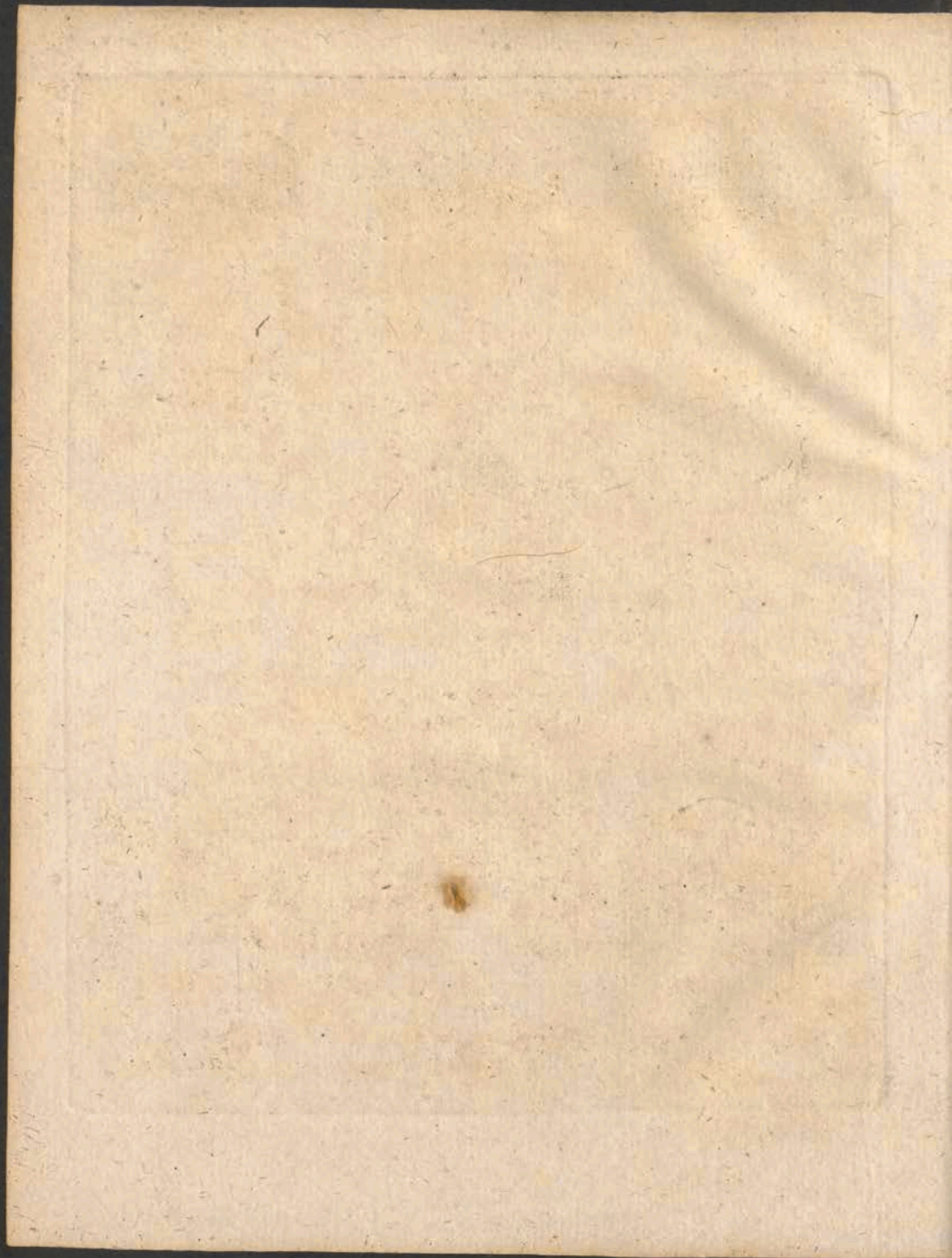

Margrabska z przył-
bicą y Graffow.

Szlachecka.

towy podbity popielicami. Naywyższego Mi-
strza Zakonu Maltańskich Kawalerow, Płaszcz
Czarny z Táiemnicami Męki Pański wyszywane-
nemi biało y błękitno.

Pomocy po bokach Herbow z wierzchu lub
od spodu Tarczy przydane są różne Geniusze
Aniołow, Lewitow, Dzikich Mężow, Ptaśtwa,
z wlaszcza drapieżnego: iáko to Orłow, Sępow,
Zwierząt naprzykład Jednoroźcow, Lwow,
Niedźwiedzi y tym podobne.

Náostátek Hasła y dewizy są Nápisy dane
nad herbami zwierzchu, ábo teź od spodu w
jednym we dwóch albo w kilku mniej więcej
słowach wyrażone. Dewiza Francyi jest: *Lilia
non laborant neq̄, nent*: To jest *Lilie nie ro-
biają ani przęda* przez alluzyą do prawa Salickiey
ustawy, przez którą od sukcessyi do Korony
Francuskiey pleć Zeńską ekskluduią.

R O Z D Z I A Ł. IV.

Osámym Polu Herbownym y figurach Herbow.

POle herbowne nic inszego nie jest iáko się
wyżej námieniło, tylko sam plac y grunt
Tarczy, ná którym różne herbowne widzieć się
dáją figury. H W

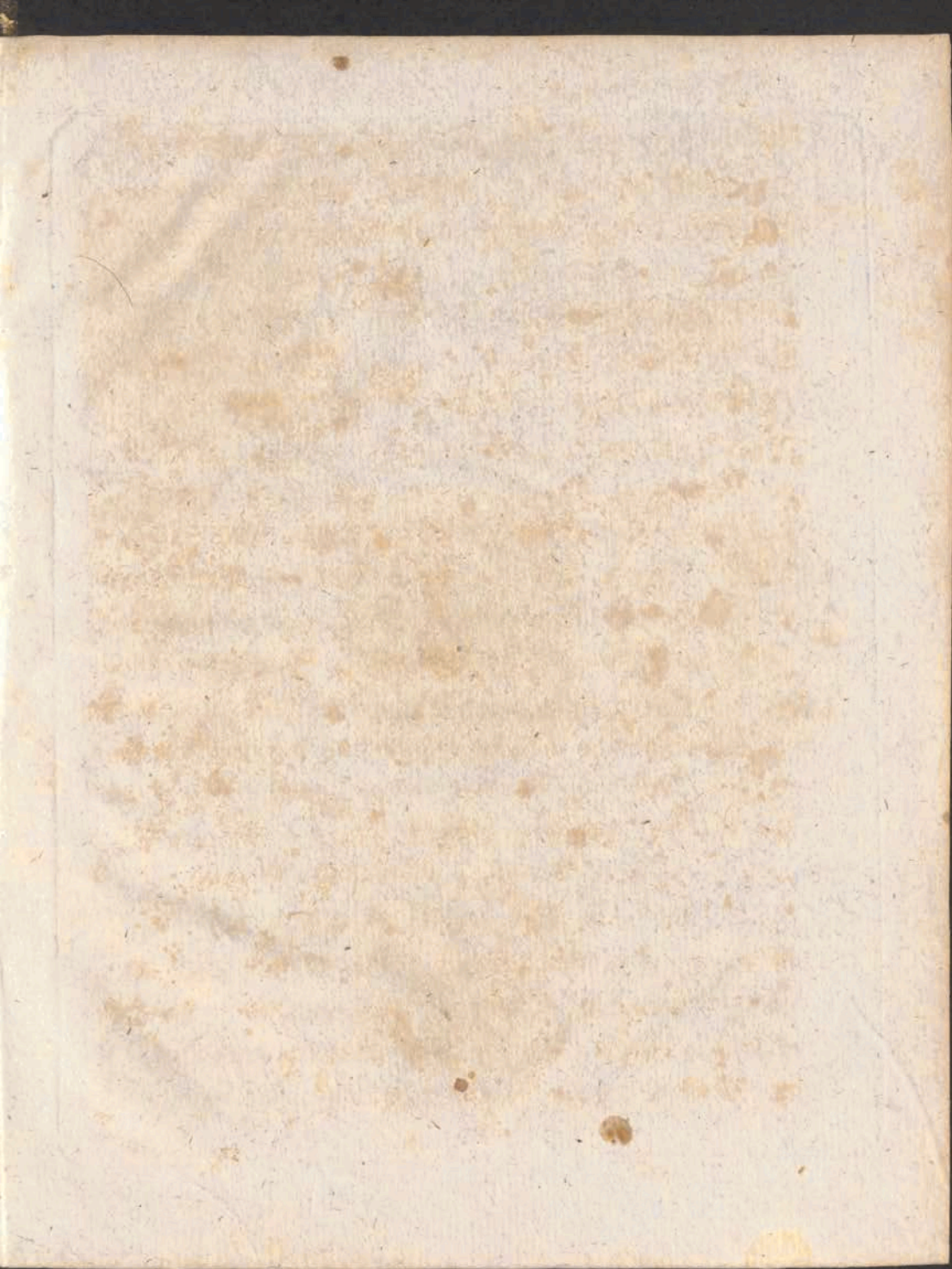

W tym polu Heraldyka obserwuje kolor, iákiego koloru jest pole lub grunt tarczy iákiey. Cudzoziemcy w tym polu obserwują, Kruszcze to jest *złoto* y *srebro* nazywając pole *Złote*, pole *srebrne*; obserwują kolory to jest farbę pola náprzykład *Niebieską albo błękitną, zieloną, czerwoną, czarną, Purpurową.*

Anglikowie przydają śniadą, pomarańczową, krwawą. Naostatek insze pola nazywają od futer to jest Gronostájowe lub centkowane, y popielicze. Polacy bez dystrynkcyi kruszczow; od kolorow sámych wszystkie pola nazywają á tych siedm ráchuią, to jest. 1. Pole żółte ktore Cudzoziemscy zowią *złote* pole. 2. Pole białe te Cudzoziemcy zowią *Srebrne* 3. Pole Niebieskie álbó błękitne Cudzoziemcom *Lazurowe* 4. Pole Czerwone albo krwawe. 5. Pole Zielone. 6. Pole Czárne. 7. Pole Purpurowe.

Te Pola w malowaniu wyraża farba ále w rznięciu, sztychowaniu, Drukowaniu, kopersztychowaniu, Rysowaniu, pewnemi punktami y liniami się wyrażają według reguł Heraldyki.

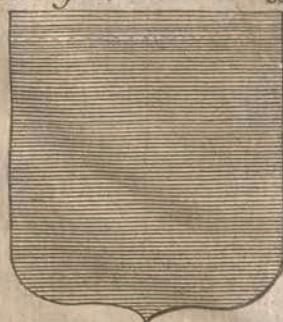

Polá Herbow y ich delineácia.

1

Pole złote álbo żółte. Pole białe, álbo srebrne. Pole niebieskie álbo błękitne.

*Pole czerwone álbo
krwawe.*

Pole czarne.

Pole zielone.

Pole purpurowe.

Pole Żółte wyraża się punktami iáko cápa w groszek drobnuśienki.

Pole Białe samo przez się jest bez żadnych punktów, y linii.

Pole Niebieskie wyrażają linie Horyzontalne równo y gęsto po tarczy całej wiedzione.

Pole Czerwone wyrażają linie gęste w perpendykul to jest pionem od wierzchu nádoł tarczy idące.

Pole Zielone wyrażają linie ukośnie od prawy odlew ná doł idące po tarczy.

Pole Purpurowe *è contra* linie ukośne od lewey tarczy strony w prawą idące.

Pole Czarne wyrażają linie Horyzontalne y perpendykularne ná Krzyż w krótkę gęsto y drobnuśienko dane. Dla doskonalszey enukleacyi tego kładzie się kopersztych *Nro imo.* z wyrażeniem tych siedmiu pol: iáko ie w sztychowaniu y rznieniu pieczętek wyrażać należy.

Na tych tedy Polach albo według Heraldyki mówiąc w tych Polach wyrażone być mają figury same herbowne, to jest Rodowite Domow Szlacheckich y Zacnych známiona. Te

od rozmaitych rzeczy są wzięte, gdyż w Herbach od Nieba znajdują się wzięte Gwiazdy, Słońce, Xiężyc, Komety, tęcze: od Elementow płomienie, Rzeki, fale; od kamieni same kamienie, głazy, albo też drogie dyamenty, Rubiny; od Drzew szczepy drzewa różne, liście, owoce, kwiaty; od zwierząt y praśtwa Zbrojni Mężowie, głowy ludzkie, ręce, ramiiona, nogi; od inszych Woły, Ciołki, Barany, Konie, Kozy; od ptástwá, Orły, Skowronki, Kruki, Sępy &c: Od gádzin Smoki, Salamandry, Węże; od owadu, Muchy, pszczoły. Od kunsztow ręką ludzką wyrobionych Berła, Korony, Krzyże, pierścienie, Wieńce szpady, Szable, Włócznie, Strzały, Groty, Dzidy. Od polowania, albo łowow Rogi, trąbki myśliwskie, psy, smycze, sieci, wędy. Od zeglugi Nawy Okręty, Łodzie. Od Muzyki, Arfy y różne Instrumenta. Od Rzemioł, Koła, Piły, Topory, &c: Od Budowy Wieze, Kąsztele, blanki, ściany. Od Stroiow Kápelusze, Czapki, trzewiki, rękawice, grzebienie, zwierciadła Od sprzętu domowego Kotły, Roszty, panwie, gárczki

gárczki; Figury náwet wymyślne, y potwory
Mieszkańcy poś człeka, poś konia, Harpie, Hi-
dry, y insze niezliczone. Od Gospodarstwa Kro-
je, lemieszce, chomąta, kosy, sierpy; kłosy, sno-
pki, brogi, y tym podobne ktore w Herbarzach
kázdey Nacyi obszernie opisują porządkiem
swoim o różnych traktując domach y familiach

Heraldyka zaś to obserwuie w wyrażeniu her-
bow że náypierwey figurę albo sam Herb, zá
tym pole w iákim się znáyduie, á náostatku
Hełm wyraża y nápis lub dewizę lub hasło; pod
ktorym się znáyduie. Dostała się do rąk moich
Dedukcyá Autentyczna Prześwietney y Stáro-
żytney w Krolestwie Szkockim Familij wyżej
od Ośmiuset lat słyńącey KUMINGOW. Kto-
rą to dedukcyą iáko widziałem Autentyczną
y Oryginalną z Metryki támechney Koron-
ney z podpisami y pieczęciami, tak Koronną
iáko y Regenta támechney Herbow Rodowi-
tych Familij Szkockich Kancellaryi wydaną ná
Párgaminie, tak też samę dla publiczney In-
formacyi, oraz dla exemplifikacyi tego wszyst-
kiego co się w tych przeszłych kilku Rozdzia-
łach

łach o Heraldyce y Jey obserwacyach wzglę-
dem Rodowitych Kleynotow z łacińskiego
przełożyć ná polskie umyśliłem o czym nastę-
puie.

R O Z D Z I A Ł. V.

Relacya Autentyczna o Prześwie-
tnym Domie KUMINGOW z Metryki
Koronney Szkockiey wyięta z deli-
neacyą Oboygą procedencyi Herbow
Domu tego tak po mieczu z Oyco-
wskiey iako Măcierzystey Proceden-
cyi JMęci Pana TOMASZA KUMINGA,
ktory tu do Polski około Roku 1671.
się przeniósł ze Szkocyi: przełożona
z Oryginalnego dokumentu łaciń-
skiego ná Polskie słowo w słowo:

*Szyskim w Obec y kăzdemu z oso-
bna zwiăszcza Urodzeniem, Pro-
zapią, Krwią y Cnotą Prześwie-
tney Szlachcie Osobom Wselskiej
Emi-*

Eminencyi, Prerogatyw, powagi, Urzędow, Godności, Tytułow, Ktorzykolwiek Niniejszy Instrument czytać będą. ALEXANDER BRODYE Baro z Brodye, á w Szkockim Państwie Lew Regent Metryki Herbow Rodowitych zdrowia pomyslnego sprzyiamy. Ponieważ usilne y naywiększe stáranie tych ktorzym pieczą o sprawach Rzeczypospolitey polecono być ma to, áżeby wssytkie ktore tylko od Przodkow Zaczney krwi y dzieł przewázqueznych pochodzą prawa y ozdoby, też same u następnych potomkow (chyba żeby sami od nich odpadli) w iák náydłuższe czasy ile być może nienaruszenie zostawały, áby zapatrując się ná te zászczyty swoje nietylko nic takowego nieczynili przez co by wiekopomną Przodkow swoich sławę náruszyli, y owsem do rownych záchęcając się przykladow, cnotą y chwalebnyimi czynami swemi, nábyte od Antecessorow swoich coraz bárdziej krzewili ozdoby, á rowną y iednostayną záwse usilnością w ich chwalebne wstępując ślady, Zaczney się y kochanemi Oyczyźnie Synami, Krolom oraz Nayiásniejszym Monarchom wiernemi o-
świád-

świadczacli poddánemi; Naywięcey tego prze-
strzegaiąc áżeby z sivey przyczyny żadnego ná
Rodowitych splendorach swoich nieponosili u-
szzerbku.

Przetoż od náypierwszych a Heroicznych Ná-
rodu naszego wiekow, przez ustawy nigdy dosyc
niewychwalone, Ludziom Męstwem w boiu
lub Industryą, Radą y roztropnością w spra-
wach Rzeczypospolitey wysoce zaleconym w Po-
koiu, różne zászczyty, honory, y prerogatywy
nadawane bywały: nietylko przeto aby Cnota
bez należytey swoiey nie była nádgrody, ále też
aby wielkich ludzi niezaginęła pámiątka, lecz
u późney potomności záwsze trwała wiekopo-
mna. A między temi pámiętnemi Staroży-
ności zászczytami, Herby Rodowite iáko świa-
deczne zacności dowody u wszystkich ludzkością
polerownieyszych Narodow miejsce záwsze pier-
wsze miały.

Ze zaś mnie z Urzędu moiego zlecona wła-
dza áżebym Osobom Szlacheckim szkockiego
Národu w Oyczyźnie lub zá granicą w inszych
Państwach gdziekolwiek zostájącym á z iá-
kiego

kiego rodowitego Herbu Szkockiego pochodzącym, Procedencyą onychże, Herby własne, y Prozapią Autentycznie wywiedzioną oświadczał y z Książ Urzędu mego wypisaną wydawał, oraz do tychże książ przyimował y w nich áktykował.

Ponieważ tedy TOMASZ KUMING Szlachcic Szkocki, ktory z tych kráíow do niemiec Roku od Narodzenia Pańskiego Tyśiącznego Sześćsetnego Siedmdziesiątego pierwszego przenioższy się, z támtąd znowu w Mieście nayprzodnieyszym Krákwie Krolestwa Polskiego Osiadł, Támże z Familj Dundonald Urodzoną Kocherę Family Hrabion Tytułem z dáwności ślynącą poiąwszy w Matzeństwo, usilnie odemnie žádał, áżebym świádectwo o Genealogj y Kleynotach Herbownych ták Iego iáko y Familj Kocherow własnych onemuś wydał, Ia powziąwszy o tym wprzod Autentyczną deklaracyą przedemną uczynioną y mnie podaną przez Urodzone Prześwíetne, y Przeważne Osoby, Xiążąt y Panow, mianowicie Ierzego Gordona Xiążęcia Huntylea Márgrábiego

Przezacnego y rozrodzonego Domu swego te-
raz Głowy, Roberta Mortona Hrábi z Prze-
świetney Duglassow Familij, Tomassa Dun-
donalda Hrábi Domu Kocherow przedniego
Wodza, Urodzonego Adáma Kochburna Ba-
rona z Orbestun Pisarza Sądowego, Alexan-
dra Kuminga Bárona z Kulter Báronetta Ie-
gzdnych y Rotmistrza Synowca Przerzeczonego
Rekwirenta Iákuba z Bosko w Szkockim ję-
zyku Wood Barona z Bonigtun także Baro-
netta, Iákoba Gordona Barona z Baruz Stáro-
zytney Familii Terpersyje Andrzeia Wanhopa
Barona z Edmondstun w Londońskiey Prowin-
cyi Ktorego Ociec Wanchop Baro z Edmonstun
w głównych Sądach był Senatorem bárdzo zá-
cny. Iana Ogilwy Patrona Sławnego z Prze-
świetney Ogilwich z Inerkwaryty Familij pocho-
dzącego podpisána, y pieczęćmi onychże stwier-
dzoną: Niemogąc też zátym ták przystoyney
y niezawodney prawdzie ktorey y Sam Sprzy-
iam według słuśności y powinności pewnego u-
blizyc świadećwa, chcąc áby wśyscy zá rzecz
pewną y wiadomą mieli, Oświadczam Iáko
przerze-

przerzeczony TOMASZ KUMING w Polſzcze
bawiący Prozapią ſwoię z Familij Przeſwie-
tnych y Przezacnych prawnym zwiąſkiem Słu-
bnym między ſobą złączonych prowadzi. To
ieſt z Oycy Wielmożnego y znacznego Pana
IMći Pana Alexandra Kuminga Barona z
Kulter w Prowincyi Aberdonij w ſtronach Szko-
cyi Północnych: z Dziada Alexandra Kuminga,
Barona z Kulter, Babka Iego przezacną Pá-
ni, I Mość Pani Małgorzata Gordon z Pra-
dziada Alexandra Kuminga Barona z Kulter
Człowieka Przymiotow zácnych, Prababa
Przeſwietna Helena z Bosko poſpolicie Wood
Waltera z Bosko Barona z Balleniu Corka w
Prowincyi Mernij (Ktorych Przodkowie Tba-
nami to ieſt Podskarbiemi Krolewskimi w Po-
wiecie Tererkanij bywali, czego znak dwa klu-
cze zawięſsone ná drzewie w herbie ſwoim noſzą
á pochodzą z Przeſwiętney bårdzo y Przeza-
cney Familij de Kolpney, w powiecie Aberdonij:
Ktorego Domu Przodek Gwilhelm z Bosko w
wielkiey powadze był zá czáſow Gwilhelma
Pierwſzego, y Alexandra Wtorego Krolow

Szkocyi Kanclerzem Korony Szkockiey postanowiony.) Idący z Pradziada drugiego po Matce IMści Pana Iákoba Gordona Barona z Terpersye w Prowincyi Aberdonij z Iásnie Prześwietney y Stárożytney Gordonow Xiążąt Fámilij pochodzącego, z Prábaby drugiey IMści Pani Elżbiety Ogilwiy Barona de Inwerkwaryty w Prowincyi Angazyi Corki pochodzącego z Hrabion Stirlei.

Alexander zaś ow Kuming Pradziad Tomasa, Urodzenia był zacnego długim Przodków Prześwietnych porządkiem iáko się z tego pokáże co nástepuie.

JARDYN KUMING Maiętności Inveral-lachy w przerzeczoney Prowincyi Aberdonij po Oycu Dziedzic był Synem Młodzszym GWILELMA KUMINGA Hrabi Buchanij ktorego Ociec GWILELM był Naywyższym Sędzią głównym Korony Szkockiey. Tego GWILELMA Ociec Imieniem RYCHARD KUMING, Naystárszy Syn GWILELMA KUMINGA Wielkiego Kanclerza Korony Szkockiey zá Pánowania Dáwida Krola Szkockiego około Roku

Roku Pańskiego 1142. Od którego Prześwietny
Dom Kumingow rozrodzony y rozkrzewiony,
iako Historycy nási podali, tego tedy JARDYNA
Zona była MAŁGORZATA Gwilelma Hrábi
Rossyi Corka, z którą spłodził FILIPPA KU-
MINGA, ten zaś sobą miał MAIORE WANCHO-
POWNE, Jedynaczkę y Dziedziczkę Wancho-
pa Barona z Kulter y Arbek zaś którą weszły
w Dom Kumingow te majątności, z tą spłod-
dził GWILELMA Barona z kulter y Inwe-
rallachy, GWILELM miał zaś sobą MAJORE
DUGLASSOWNE Jákuba Walecznego Hrá-
bi Ladysdalj Corkę, z tą spłodził JAKUBA
KUMINGA Barona z Kulter y Inverallachy,
JAKUB miał zaś sobą ELZBIETĘ JRWINKĘ
Báronownę z Lonay z Stárożytnego y Prze-
śwíetnego Domu Baronow z Drum pochodzą-
cą z którą spłodził GWILELMA, ten z EL-
ZBIETĄ MELDRUM Baronowną Tywii
miał ALEXANDRA y GWILELMA ktore-
mu Gwilelmowi Ociec spuścił Báronią Inwe-
rallachy. ALEXANDER zaś stáršy Syn Iego
za dyspensą Papieską pojął krewną swoię

KRY-

KRYSTYNĘ BURNETT *Báronównę de Le-*
jes z ktorey był Syn ALEXANDER około Ro-
ku 1450. Ten poiął ELZBIETĘ z BLENCZEL
Roberta Blenczla Rycerskiego y Radnego w A-
berdonij Męża Corkę, z nią sflodził JANA Bá-
rona z Kulter, zá ktorym była JOANELLA,
Báronowna z Drum z ktora sflodził ALE-
XANDRA, Ten miał zá sobą JOANELLĘ
Iákuba Vice-Reja w Innermeath Corkę Stu-
artownę, Ktorych Dom z iedneyże Krwi z
Krolami Szkockiemi pochodzi; z Tey sflodzo-
ny przerzeczony ALEXANDER Baro z Kul-
ter Prádziad przerzeczonego TOMASZA o
ktorym ten teraznieyszy wypis czyniemy: á tak
jáwno iest iż przerzeczony TOMASZ KU-
MING po Mieczu, to iest z Linij Oycowskiej
Przodkow Swoich po sobie idących aż do Siel e
prowadzoney pochodzi z Zacnych Stároży-
tnych y Rodowitych Familij; to iest Kumingow,
Gordonow, Boskow, Ogilwich, Jrwinow,
Blenczelow, Stuartow, Burnetow, Meldru-
mow, Duglaffow, Wanchopow, y Rossow.
Tych Herby niektore rodowite po práwey stro-
nie

nie tego wypisu świadecznego tu położyliśmy.
(vide Koperstych Nro: 3.) Po Macierzystey
zaś linij wywodząc procedencyą swoię pochodzi
z Mátki Bosko JOANNY potocznie WOOD; z
Dziada po Matce HENRYKA BOSKO Bá-
rona z Bonigtun w Prowincyi Angussyi ktore-
go Sukcessorem jest żyjący JAKUB, z BOSKO
Baro z Bonigtuń, niedáwno Oboźny y Regimen-
tárz Partyi Woyska Stánow Holenderskich te-
raz zaś Rotmistrz Kuszowych w Szkocyi y Re-
gimentarz Partyi Woyska w Woysku Angiel-
skim, z Bábki ANNY KOCHBURN. z Prá-
dziada JANA z Bosko Bárona z Bonigtuń, z
Prababy ELZBIETY HUMIY Corki Báro-
na z Manderstuń, w Berwickiey Prowincyi z
prześwietney Hrabion Humiow Fámilij idą-
cey, z Pradziada drugiego Macierzystego JA-
NA KOCHBURNA Barona z Ormestuń w
Prowincyi Hadyngonij Namiestnika Krole-
wskiego Trybunatu Sądow głównych y Sekreta-
rza Statús za Pánowania Krola Iákuba Szos-
tego. Ná którym Urzędzie teraz zostáie A-
dan. Kochburn Baro z Ormestuń Syn przerze-
czone-

czonego Iana: z Prábaby drugiey po Matce
MARYOTY WARDYLAJ Báróna z Torry
w powiecie Perteńskim Domu zácnego Corki.
Zkąd znowu się pokázuie iż przerzeczony
TOMASZ KUMING po linij Macierzystey
Przodkow swoich po sobie idących z zácných
Prześwietnych y Rodowitych Domow pochodzi
to iest Boskow, Humiow, Kochburnow, y
Wardylaow. Ktorey to procedencyi Macierzys-
stey Herby tu po lewey stronie na tym tu wypis-
sie świadczytnym kładziemy (vide koperstych
Nro:zdo) Nad to wśystkim także oświadczam;
iż Kleynot Herbowney przerzeczonego JMci P.
TOMASZA KUMINGA własny y w Księgi
Urzędu mego wprowadzony taką ma w sobie
delineacyą y Pola, to iest: Reprezentuie dla Fami-
lij swoiey y Cnoty Stárożytności, w polu Niebie-
skim gwiazdę srebrną, w pośrodku trzech Sno-
pkow złotych, ná Hełmie nád szyszakiem sto-
pniowi swemu przyzwoitym, z sznurkiem kręco-
nym | czerwonym y srebrnym miasto pior sno-
pek, takowyż złoty ieden, pokrywa Herb cały
Płaszcz czerwony srebrzem podbity. Hásto nád
herbem

*herbem zwierzchu to słowo Courage co znaczy
-Odważnie. Herb zaś Domu Kocherow tak się
wyraża: W polu białym, trzy głowy Dzikow
od karku odcięte Niebieskiej fąrby, dzieli
krokiew czerwona wpośrodku między niemi
stoiąca, z bokow trzymają tarczę dwa charty
nád szyszakiem náHełmieKoń biały:z Nápisem
Virtute & labore co znaczy Cnotą y pracą. Te
dwa Herby zwierzchu po obu brzegach wraz
z Herbami Korony Szkockiej illuminowane fąr-
bami widzieć, Co wśysłko iáko istnie się ma w
sobie y tak jest niezawodnie, áby u wśysłkich y
káždego z Ojobna świádecznieysze y pewnieysze
było przy tym moim wypisie świádecznym Rę-
ką moią podpisanym, Pieczęć Urzędu mego
przycijnąc kazałem. Dan: w Edymburgu
Dnia 29. Novembra. Roku wieku Chrystu-
wego Tysiącznego Siedmszetnego dwudziestego
siodmego. Alexander Brodie Lew Regent Kan-
cellaryi Koronney Herbow Szkocyi.*

Przy tym wypisie czytałem y drugi Autenty-
czny dokument w te słowa następuiące. Z Histo-
ryi Krolestwa Szkockiego o Stárożytney Familij

Kumingow z ktorych pochodzi Elzbieta Lubo-
mirska Xiężna Swiętego Państwa Rzymskiego.
Roku 1290. Gdy Małgorzata Krolewna Norwegij
Wnuczka Alexandra Trzeciego Krola Szko-
ckiego z Norwegij Morzem wysłana do Anglij
do Krola Edwarda Angielskiego ktoremu była
zaślubiona, nawałnością morską ná iednę wy-
spę zápedzona ná teyże wyspie umarła. Roźni
się sadzili ná Krolestwo Szkockie: Między in-
szemi Ian Bayliot y Robert Bruce, potężnieyszy
nád inszych rowne wota zá sobą obywatelow Ko-
ronnych mieli, Pierwszego Baylota, mocno u-
trzymowała Familia Kumingow na ten czas
naymocnieysza, z ktorych był teź ieden Ian Ku-
ming kándydat do Korony, iakoż prawo swo-
ie wyżey nád inszych miał do Korony to iest od
Dondonalda ktory niegdys był Krolem Szko-
cyci, ále nieodezwał się w czasie owym z Preten-
sjami swoiemi do Korony.

Roku 1298. Edward pierwszy Krol Anglij wyie-
chawszy ze Szkocyci, kto a niestusnie był opanował,
Ian ow Kuming ogłoszony był Regentem Krole-
stwa głosami kochających wolność Oyczyzny:

Ten

Ten pobudził Szkotow aby przymierze z Anglią zerwali co też łatwo dokazał, Rozruchy w krotce nastąpiły po krolestwie całym, y Woyska Angielskie ktore Edward był zostawił musiałły się prosić aby im pozwolono wyciągnąć za granicę, gdyż niebezpieczno na nich było aby nie były zgruntu znieśione to się trąfiło Roku 1299.

Roku Tysiącznego trzechsetnego pierwszego Krol Edward posłał znowu wielkie Woysko do Szkocyi, znowu tam wszczynając wojnę, Woysko szkockie pod Wodzem Kumingiem y Jego Namieśtnikiem Bratem zwycięstwo nad Anglikami odnieśło trzy razy dnia iednego.

Roku 1305. Robert ow Bruce Hrabia z Karryk mający prawo swoje do Korony Szkocki y, y Ian Kuming przezwiskiem Czerwony, między przedaiemi Panami nayszacnieyszy uczynili między sobą związek, na uwolnienie Oyczyzny, ale wnet tego co uczynił żalując Kuming o wszystkim dał znać y obianił ow Spisek Krolowi Angielskiemu. Robert Bruce o tym przestrzeżony uszedł z Anglii do Szkocyi, gdzie w Miasteczku Dumprye na południe le-

zającym, w Kościele ząstawşy Kuminga prze-
rzeczonego z gniewu wielkiego ręką własną
zabił, y siebie sam ukoronował. Roku 1313, E-
dward Krol wtąrgnąwszy do Szkocyi wşystkich
strącbem nápełnił: á powracać máiąc do Anglię
Woysko pod władzą Jana Kuminga zostáwił,
Ten słyşąc o Chorobie Krola Brucego y mniema-
jąc że nie będzie mógł Kommendować w Wo-
ysku dla słabości umyślił uderzyć ná Szkotow,
y ná nich napadşy á bitwę z niemi stoczywşy
przegrał y do Anglię uiechał: Od tych czasow
Dom Kumingow upadać począł y stronie Bay-
liotow ząwşse sprzyiając tak upadł, ze więcey
powstać niemógł. Jest iednąk wielu ieszcze
Szlachty, tego Imienia w Szkocyi, z ktorých in-
şi mięşkaią w Prowincyach południowych Inşi
w północnych. Między Temi Alexander Ku-
ming Kawaler.

Procz tey relacyi z Historiyi Szkockiey wy-
pisany y świeżo w publicznych gazetach Cu-
dzoziemskich Listę tych ktorých po ostátnim
wniściu Pretendenta młodego do Szkocyi y
znieśieniu Pártызantow Jego przez Woyska
Angiel

Angielskie podKömendą Xięcia de Küberland
zabráno w árefzt y powsadzano pámiętam czy-
táfé Jmię Jana Kumingá takżę między infzemi
znácznemi ludźmi w niewolą pobranemi. Ten
fię takżę dopretédéta strony przywiązał iáko czu-
iący we krwi swoiey wrodzoną inklinacyą do
tego Domu y Jmienia od ktorego przez Jo-
nellę Stuardę iáko fię rzekło w Szostym zo-
stáie Pokoleniu procz Wiáry práwowieerney
szczerych Sentymentow. Zkąd w tym Do-
mu znáć Jż Ludzie bywali fercá Wielkie-
go, Oyczyznę, Religią, y Paná kochaiący,
y przy nich gorliwie obstawaiący, szko-
dliwym práktykom, nowym rzeczom przeci-
wni y onych nieprzyiáciele.

Tę dedukcyą iákom námienił tu położy-
łem dla obiáśnienia tego wszystkiego co fię
wyżey powiedziało o Heráldyce y wyraźney e-
xemplifikacyi: niezostaie mi tu tylko wspo-
mnionych w tey dedukcyi Herbow á koperfzty-
chem drugim y trzecim wyrażonych uczynić
heraldyczną według wyżey pomienionego o-
pifania y obserw explikacyą.

Jest tedy dziewięć Herbow po iedney stro-

nie przerzeczonego wypisu Familij á dziewięć po drugiej , złączynam od tych ktore są po mieczu Domu Kumingow, á są wyrażone ná kopersztychu *sub Nro: 3.*

Gordonow z Terpersye, z ktorey Familij była Prababa Xiężney JMści Lubomirskiej Woiwodziny krakówskiej. Małgorzata Gordonowna Herb ich wyrażá się ná kopersztychu sub Nro: 3. To jest Lew biały w niebieskim polu między trzema głowami dziczemi złotemi od kárku odciętemi.

*Boskow, álbo Woodow z Balbeniu z ktorego Domu Helena była zá Alexandrem Kumingiem Prádiadem Tomaszá co się do Polski przeniósł á są dziedziczni Thananowie to jest Podskarbiowie Korony Szkockiej éi Wodowie z Balbeniu w Prowincyi Mernij powiecie Tererkaryi iáko idący z Stárożytnego Domu Kolpney jest Herb. Dąb z owocem dojrzałym złoty, w polu Niebieskim ná sobie dwa klucze Niebieskie wiśące, węzłem złotym związane. Znak godności Dziedziczney Podskarbińskiej w domu Támże *sub Nro: 4to.**

Ogil-

Herby Family Kuning po Mieczu.

2

CUMING Earl of BUCHAN

THOMAS CUMING, Gordon of Tarperfy.

Wood of Balbigno.

Ogilvie of Innerquharity.

Stewart of Innermeath.

Irvine of Drum.

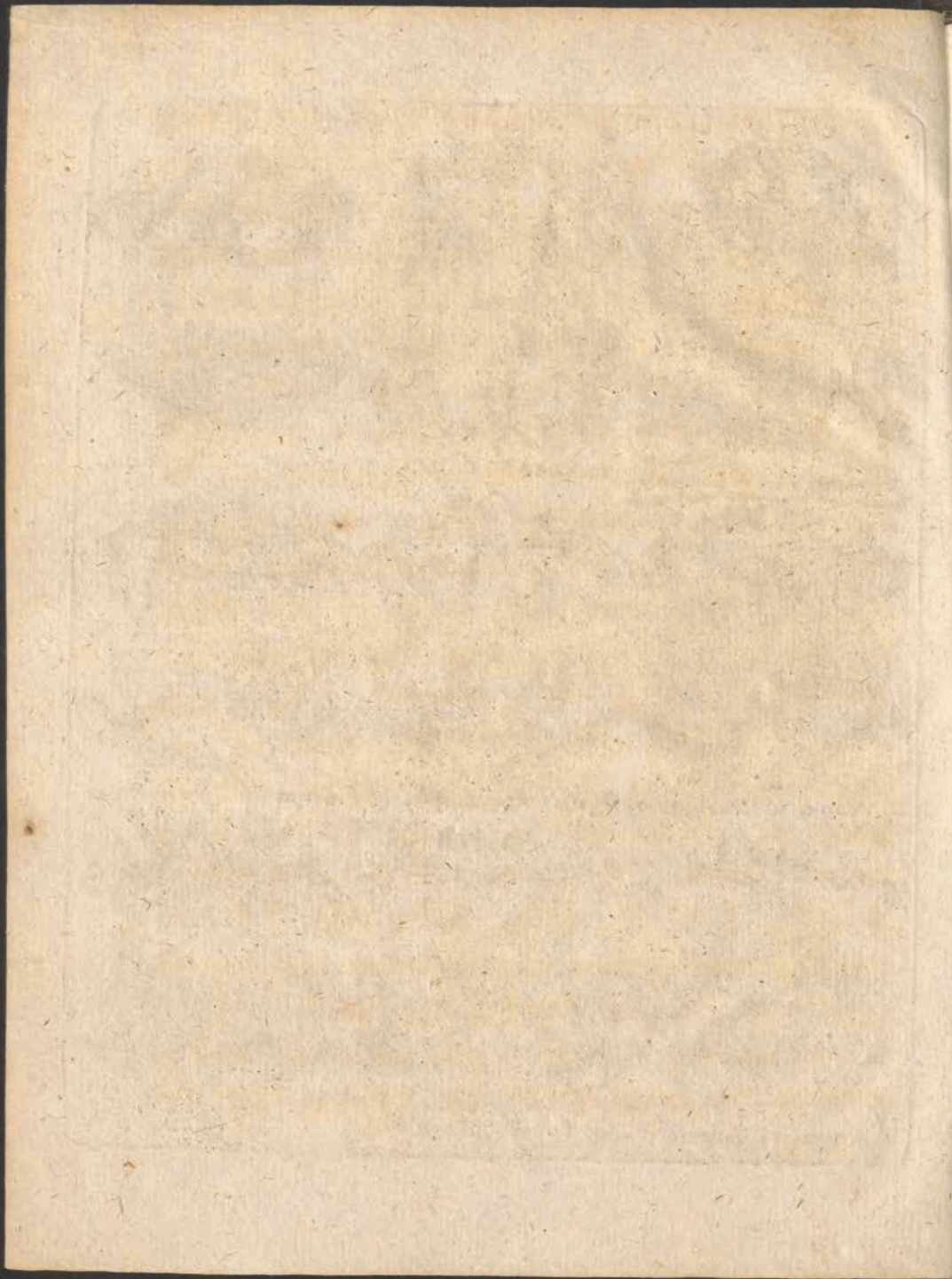

Sr Robert Blenshell.

Earl of Ross.

Ogilwich z Innerkwaryty z ktorego Domu
była Elżbieta za Gordonem z Terperfyi Má-
tká Małgorzaty przereczoney co była zá Ale-
xandrem KumingiemDziadem Tomásza á był
to Prádiad Xiężney JMci przereczoney.
Herb Jch iest *Na Tarczy we cztery części ro-
wne podzieloney w polu białym dwa Lwy czer-
wone Ukoronowane złotem stojące ná trzech
nogach w czwartey po Iniesionej każdy z nich
trzyma miecz w poł niebieski w poł biały z
krzyżem y z Kápturkiem złotym, y dwa Orły
czarne nosy y spony czerwone kántem do siebie
ták Lwy, iáko y Orły prezentuią się, Tamże
sub Numero 5to.*

Stuartow z Inermeath z ktorego Domu
Ioanella była zá Alexandrem Nád Dziadem
przereczonego Tomásha, á Prádiadem Xię-
żney Woiewodziny Krákowskiey. Herb iest
*W taki yże Tarczy we cztery części rowne
podzieloney w polu białym Kantami do siebie
dwie Sachownice o iedenastu polkach błękitnych
y tyleż białych, przez srzodek tarczy w pas
idące z listwaniem złotym floryzowanym a-
lias*

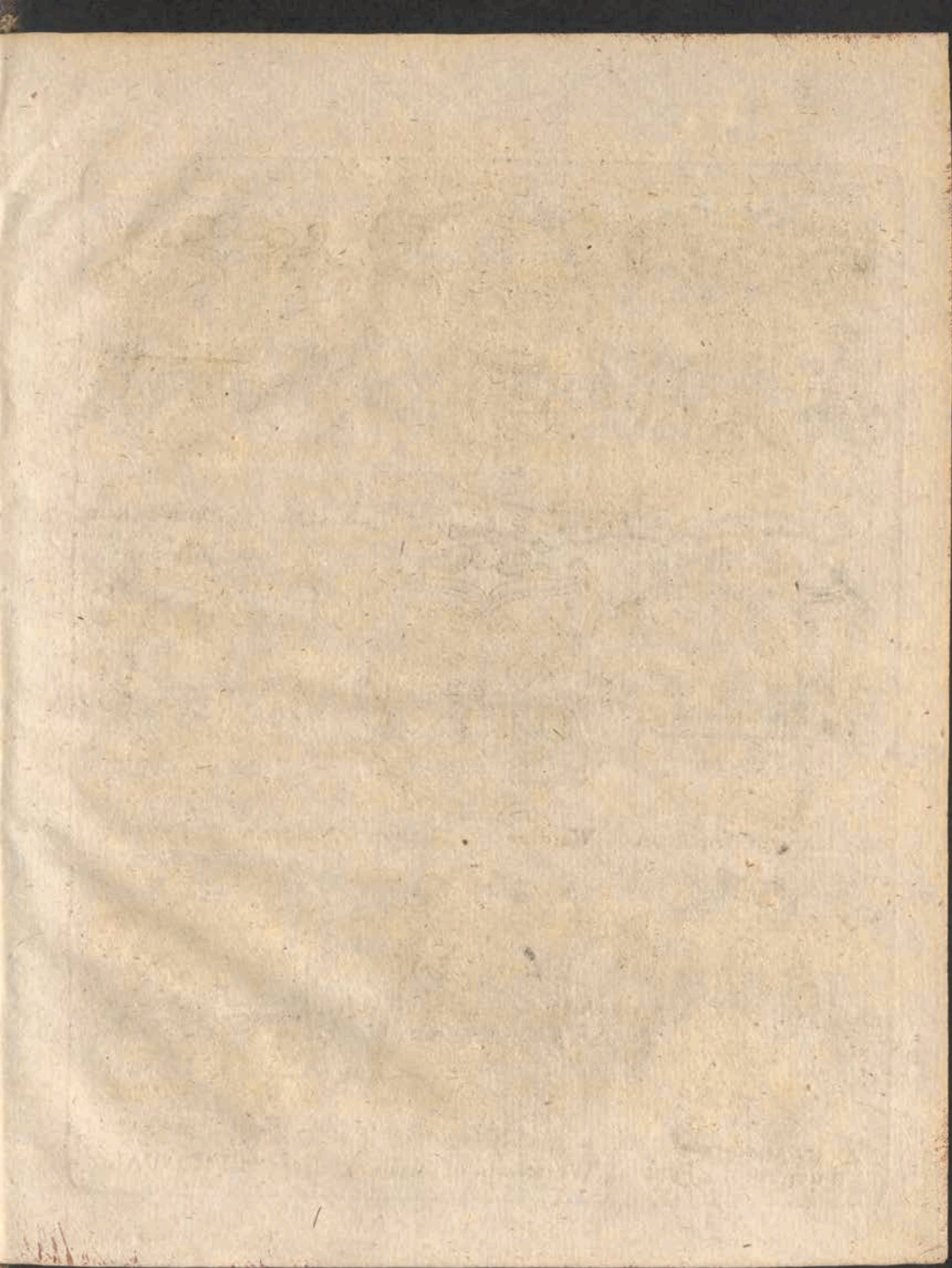
*lias wzorzystym z wierzchu nád niemi, y od
spodu pod niemi danym, y dwa Okręty także
kantem do siebie dane, czarne z Masztami z
żaglami zawnionemi czarnemi y Trylowa-
niem takimże, Bandery ná tyle y przodzie okrę-
tow czerwone z wierzchu masztow kágańce zá-
palone czerwone. Támże Nro: 6.*

*Irwinow Drumow, z ktorych Joánella Jr-
winka z Drum była zá Ianem Kumingiem
przerzeczonego Alexandra Praprádziada Oy-
cem: Herb iest w polu białym Trzy potroyne
liście Dębowe w bukiety czerwonemi wstęgami
związane dwa od gory á trzeci od dołu w trzy
granie dane Támże Nro 7mo.*

*Blenczelow, z Ktorych Elżbietá była zá A-
lexandrem przerzeczonego Iana Oycem Herb
iest: W polu białym pás ukośnie od rogu tarczy
szeroko idący czerwony po nim trzy tarcze białe
y w Winklach dwoch narożnych po drugiey
stronie dwa Xiężyce Niebieskie rogate rogami
do gory wzniesionemi Nro: 8vo.*

*Rossov, z ktorych Małgorzata Hrábianka z
Rosyi była zá Járdynem Kumingiem Hrabią
Bu-*

Herby Familij Kuning z Linij Mácierystey.

Buchanij prawnikiem Kánclerza Koronnego Szkocyi, Herb iest: *W polu czerwonym wzo-
rzystym trzy Lwy białe ná zádnych nogach sto-
iące z pazurami rozdartemi takowemiś, y ię-
zykami wyciągnionemi zółtemi; Dwa Lwy od
gory a trzeci pod niemi dany.* Nro: 9no.

Ná trzecim kopersztychu wyrázią się Her-
by po linij Maćierzystey Kocherow Dundo-
naldow idące. Pierwszy Herb Kocherow wyżej
iest opisány kopersztych 3. Nro: 1.

*Woodow z Bonigtun z ktorych Joánna by-
ła Mátką Kochery Dundonald. Ta była za
Tomaszem Oycem Xiężney Woiewodziny
Herb iest: Dąb złoty z owocem takimże w
polu niebieskim z obu stron dębu po bokach od
pnia dwa miecze złote ná doł ostrzami wiśące
o trzech Krzyżach u rękoieści z wierzchu y po
bokach u krzyża dánych. Tárca dana w sybę
od gory w ktorey sybie w polu białym Herb Ko-
rony Szkockiey y dwie łaski błękitne ná Krzyż
w tyle zá nim dane.* Nro: 2do.

*Humiow z Manderstun, Elżbieta z Humiow
Manderstun była Prababa Kochery Dundo-
nald, Herb iest: Dwa Lwy białe z ięzykami y*

pazurami czerwonymi w polu zielonym, tarczy
 pa czworo dzielona w drugich dwóch kantach
 w polu białym w gornym kancie trzy ptasyny
 zielone z noskami y nożkami czerwonymi, w
 dolnym zaś w takimże polu trzy tarczy białe
 z zielonemi brzegami Nro: 3.

Kokburnow z Ormistuń z ktorych Anna
 była Babka Kochery Dundonaldy: Herb w po-
 lu białym, Száchownica srzodkiem i łąca w po-
 przecz o iedenastu polkach niebieskich tyleż
 białych nád nią gory dwa koguty czerwone z
 grzebieniami takowymiß z nożkami czarnemi
 od spodu kogut trzeci takowysß. Nro: 4.

Wardylaow z Ktorych Maryotta była z Ja-
 nem Kokburnem Prądziadem Kochery Dun-
 donaldy Naywyższym Sędzią y Sekretarzem
 Statüs za Panowania Krola Jákuba szostego.
 w polu niebieskim w tarczy ná cztery pola roz-
 dzielonym we dwóch polach narożnych po trzy
 bręcle złote w drugich dwóch po trzy tako-
 wychże bręcli. Nro: 5.

Meldrumow z ktorych Flzbieta była za
 Gwilelmem Kumingiem Kanclerzem Koron-
 nym Szkocyi, W polu białym Tarczy ná czte-

ry części rozdzielona, we dwoch narożnych polach Dwa Lwy czarne przedniemi nogami wspięte do góry z rzeki w jale Niebieskie y białe do połowy wypływające złotem cętkowane, na głowa. h Korony złote, języki y pazury czerwone, w drugich dwoch polach narożnych po trzy głowy Jeanorogow czarne takowez złotem nakrapiane, kárki ucięte, rog ná czele u każdego złoty Nro- 6to.

Burnetow z Leyes z Ktorych Krystyna była za Alexandrem Kumingiem około Roku 1480. za Dyspensą Pápieską. W polu białym z góry trzy liście zielone Dębowe w dle siebie podniemi Trąbka myśliwska czarna złotem nakrapiana krzywa, munstuk y ábskord złoty na tásmie w troie przewleczoney czerwony węzeł u tásmy takowys rycerski Nro: 7mo.

Wánhopow z Arbek, z ktorých Majora była za Filipem Kumingiem Báronem z Kulter y Arbek y te Báronie wnieśła w Dom Kumingow á byli przed tym Báronami z Inwerallachy Ten był Dział Iardyna Kuminga. Herb jest W polu niebiesk m sнопек złoty o dwoch gwiazdach srebrnych od wierzchu poroach danich Nro: 8vo. L2 Du-

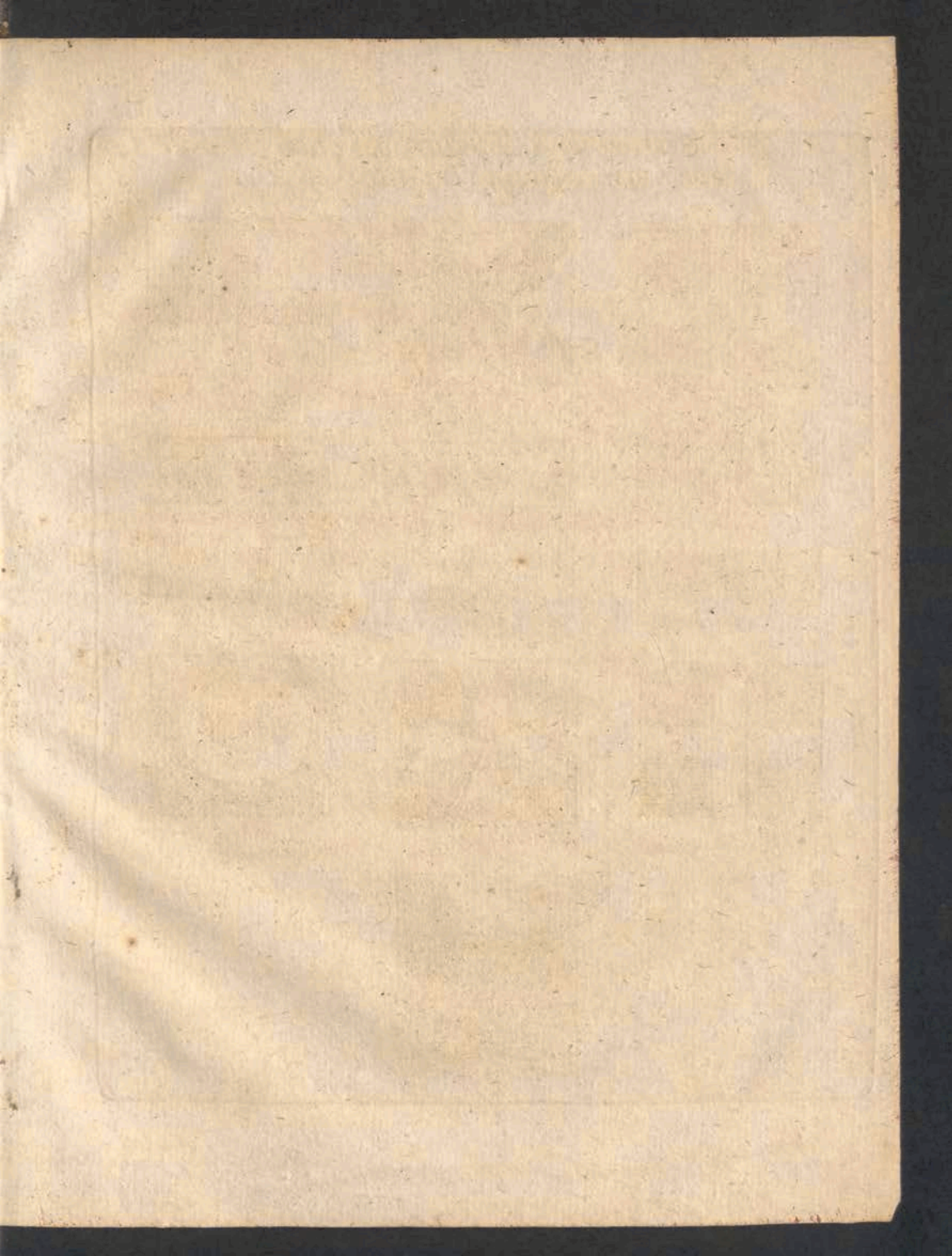
D uglassow z Ledysdalij z ktorych Majora
była za Gwilelmem Kumingiem Oycem tego
Filipa, Herb iest: w Tarczy na cztery pola roz-
dzieloney we dwoch polach narożnych z wierz-
chu y od dołu w polu białym w tarczy, wskroś
pola daney serce w każdym z Koroną Krolewską
złotą w ktorej Mitra Xiążęca wewnątrz nad ser-
cem każdym listwa niebieska o trzech gwiazdach
srebrnych. W drugich dwoch polach narożnych
czarnych dwa Lwy białe wspięte czarno cętko-
wane języki y pazury złote Nro: 9no.

ROZDZIAŁ. VI.

O Bänderach y Krzyżach Okrętowych
na Morzu y pod czas Krucyaty.

Ludzie Stanu Rycerskiego w pokoju albo
boiu, lądem prowadząc Woyny Herby
swoie albo też Prowincyi y Krolestw na Tar-
czach y chorągwiach reprezentować zwykli.
Ale Okręty czyli Woienne czyli Kupieckie
na morzu reprezentują Państwa te y Krolestwa
do ktorych należą, y od ktorych dependują,
Banderami y Krzyżami ktore są własne ka-
żdemu Narodowi y Państwu iednostayne zwa-
szcza

Bandery y Krzyże okrętow
 rożnych Nacyi ná morzu.

Bandera y
 Krzyż Nacyi Francuskiej.

Nacyi Hiszpańskiej.

Anglikow.

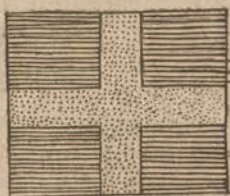
Holendrow.

Szkotow.

Duńczykow.

Szwedow.

Maltański.

Turkow.

Królewski Francu-
 ski.

fzcza tym ktorzy się handlem bawią ná morzu, dla dyſtynkcyi uczynienia między Okrętami rożnych Nacyi żeglujących. Te Bándery y Krzyże wyrażam umyślnie w kopersztychu *Nro: 9.* dla ciekawości; ponieważ y tá rzecz do części Heraldyki należy.

Francya, ma Okręty álbo Nacyi ſwoiey zwałſzcza Kupcow ktorych ſą rożne kompanie: álbo też ſamego Krola. Bándera tedy Okrętow Nacyi Francuſkiey ieſt ná kopersztychu pomienionym wyrażona *ſub Nro: 1.* To ieſt Bándera błękitna z Krzyżem białym proſtym wczworgranie, Okręty zaś Krolewskie mają Bándere błękitną o trzech liliách białych. *vide kopersztych Nro 10.*

Hiſpania, y Jey Okręty mają Bándere białą z Krzyżem czerwonym w blanki danym w kobylicę. *vide Támże Nro: 2.*

Anglia, y Anglikowie Bándere białą z krzyżem proſtym w czworgranie danym czerwonym. *vide Nro: 3.*

Holendrzy, mają ná Okrętach Bándere z wierzchu czerwoną od ſpodu błękitną we ſzrodku Paſ biały, *vide Nro: 4.*

Szko-

Szkotowie y *Jch Okręty* żeglują pod *Banderą czerwoną z krzyżem w kobylicę* danym *białym z blankami* *vide Nro: 5.*

Duńskie, *Okręty* chodzą pod *Banderą czerwoną z krzyżem w czworgranie* to jest prostym *kwadratowym białym.* *vide Nro: 6.*

Szwedzkie, *Okręty* pod *Banderą błękitną z krzyżem kwadratowym złotym.* *vide Nro: 7.*

Maltańskie, pod *Banderą czerwoną z krzyżem Kawalerskim białym.* *vide Nro: 8.*

Tureckie pod *Banderą zieloną z Xięzycem białym: rogi mającym do góry:* *vide Nro: 9.*

To co się rzekło o *Krzyżach* których iakie *Nácie* używają, rozumieć tylko się ma o *Krzyżach* kiedy żeglują pod *Banderami* swemi. *Gdyż* *Narody Europejskie* inżym sposobem *Krzyże* nosili na owych dawnych *pamiętnych krucyatach* to jest na *expedycyach* *Woieniennych* onych *fiawnych* *Woien* *Świętych* przeciw *Nieprzyjacielowi* *Wiary* *Świętey.*

Francużi Na *krucyatach* nosili *Krzyż* *biały kwadratowy* na *chorągwiach.*

Hispani, na tychże *Krzyż* *Kwadratowy* *czerwony.*

Włoſy na tychże mieli *krzyż* *kwadratowy* *niebieski*

Niemcy *Krzyżacy* *krzyż* *kwadratowy* *czarny.*

Anglikowie *Krzyż* *kwadratowy* *złoty* albo *żółty* na tychże *Woynach* *Świętych.*

Sazi

Sáši, Krzyż kwadratowy zielony.

NIm zakończę ten Tráktat krotki o Heraldyce to
niezwykle dla przestrogi mam wyrazić, náprzód że
ciekawsze w tey scyencyi Narody y Familie w Bar-
wach, liberyach albo iák Niemcy zowią kleydunku,
á Francuži w odzieniu żołnierskim, Uniformy zowią,
Obferwuią z Heraldyki kolory pola swego y známion
Herbownych. Ták uważałem w Domu Potockich że
zawsze Bárwa niebieska á wyłogi y spod złoty, w Do-
mu Lubomirskich że jest Rzeka biała w polu czerw-
nym zawsze z tychże kolorow co w bárwie trzymają,
w Domach Xiążąt pochodzących od Wielkich Xiążąt
Litt: iákie są Domy Czartoryskich, Sanguszkow, Rá-
dziwiłow, Sapiehow, że jest w Herbie Litewskim Ry-
cerz w Zbroi białey w czerwonym polu trzymający w
w rękę iedney Miecz dobyty śiny, w drugiej Tarczą
błękitną o dwóch Krzyżach złotych, zawsze także w
bárwach y liberyach cokolwiek z tych kolorow zacho-
wuią. Kolor zaiście Francuski, jest zawsze błękitny y
biały od pola błękitnego, y Liliy Francuskich, przetoż
Woytkowi w gránatowey Ordynaryinie bárwie, Offi-
cyerowie zaś w teyże z Szarpami białemi chodzą. Sá-
xonia że má w Herbie pola złote y czarne przez ktore
przechodzi pas zielony to jest Kraniec Rućiany; á Ele-
ktoratu Herb Sálskiego Tarcza przedzielona w poł biała
w poł czarna o dwóch szpadach ná Krzyż dánych czer-
wonych. Tedy w Liberyach Dworu y Woytka te ko-
lory

lory zachowuie, to iest żółty, czerwony; zielony, Co-
kolwiek gdzie czarnego, biały. Szárpy zaś Officyer-
skie pospolicie zielonawe zachowuią przez obserwę
Krańca Rućianego. Insze Domy dla krotkości Trá-
ktatu nie szerząc się wyliczać tu nie będę.

Drugą rzecz którą mam ieszcze wyrazić względem
Hełmow albo Szyfzakow, iest to, że szyfzaki na Heł-
mach herbow nowej Szlachty są zelazne albo stálowey
farby, która się wyraża tak iako czarny kolor dane pro-
filem to iest pobocznie z kapturkiem nie co otworzo-
nym. Szyfzak Szlachty od trzeciego pokolenia iest tá-
kowyfz o trzech krátkách otwártych: Szyfzak Baronow
iest srebrny to iest polerowny biały o siedmiu krátkách
obrocony nie co frontem nie zupełnie. Szyfzak Hrá-
biow iest takowyfz iako y Baronow z dyfferencyą tylko
że ma być o dziewięciu krátkách złotych. Margrabiow
szyfzak iest takowyfz frontem dány na hełmie o Jedy-
nastu krátách złotych. Xiążąt szyfzak má być złoty,
frontem obrocony bez krácenia. Krolow, Cesarzow
szczerozłoty szyfzak w kwiáty oblamowany cale o-
twártý z przydaniem Koron przyzwoitych o których
się wyżej mowiło, czego wfyzftkiego koperfztychy są
wyrażone *sub Nro: 4, 5, 6*, Koperfztych zaś pod *Nro: 1.*
wyraża Rozmaite pola Herbow iaka ich deli-
neacya w Rysowaniu, Sztychowaniu, Rznięciu,
y tym podobnych expreffyach być powinna.

